

Хмельницький національний університет
Факультет економіки і управління
Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні за матеріалами
Чемеровецької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької
області

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Шифр КвРФБС.024276.01.05.00

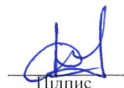
Виконав здобувач II курсу, група ФБСм-24-1 Юлія КРУШЕЛЬНИЦЬКА
Підпис

Керівник: канд. техн. наук, доцент

Підпис

Ірина ФОРКУН

Нормоконтролер

Підпис

Ю́нна ДОУ́ЕНКО

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку

Підпис

Ніла ХРУЩ

17 12 2025 р.

Хмельницький 2025

Do posreny
k.e.u., goren Mombiayn A.O.
1. / 8.12.2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра фінансів, банківської справи, страхування та фондового ринку

Рівень вищої освіти магістр

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Шифр і найменування

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Код і найменування

Освітня програма «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Найменування

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри ФБСС

Ніла ХРУЩ *Ніла Хрущ*

1 09 2025

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Крушельницької Юлії Юріївни

Прізвище, ім'я, по батькові здобувача

1 Тема роботи Механізм формування доходів місцевих бюджетів в Україні за матеріалами Чемеровецької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області

Керівник роботи Форкун Ірина Валеріївна, канд. техн. наук, доцент

Прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, учене звання

Затверджено наказом ректора університету від 25.08.2025 р. № 65 (додаток № 17)

2 Термін подання здобувачем роботи на кафедру до 07.12.2025

3 Вихідні дані до роботи законодавчі та нормативні акти; спеціальна методична та наукова література (вітчизняні та зарубіжні видання); періодичні видання за темою дослідження; звітність з виконання бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади за 2022-2024 роки

4 Зміст пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити)

1 Теоретико-організаційні основи механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні;

2 Аналітико-практичні аспекти механізму формування доходів місцевих бюджетів;

3 Напрями вдосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів.

5 Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень);

1. Комплексний підхід до трактування сутності поняття «доходи місцевих бюджетів»

2. Класифікація доходів місцевих бюджетів за різними ознаками

3. Чинна нормативно-правова база забезпечення функціонування доходів місцевих бюджетів

4. Концептуальні засади політики формування доходів місцевих бюджетів

5. Динаміка показників виконання державного, місцевих і зведеного бюджетів України в 2022-2024 рр.

6. Показники оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

7. Динаміка показників виконання бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

8. Показники оцінки фінансової стійкості бюджету Чемеровецької селищної територіальної

громади в 2022-2024 рр.

9. Оцінка фінансової спроможності Чемеровецької селищної територіальної громади в 2023-2024 роках

10. Заходи щодо нарощення дохідної частини місцевих бюджетів

11. Механізм формування доходів місцевих бюджетів

6 Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв

7 Дата видачі завдання 1 вересня 2025 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Назва розділу кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1 Затвердження плану кваліфікаційної роботи	до 10.09.2025	<i>виконано</i>
2 Аналіз, систематизація економічної літератури, збір та обробка статистичних матеріалів, фінансової звітності за темою кваліфікаційної роботи	до 20.10.2025	<i>виконано</i>
3 Написання текстової частини кваліфікаційної роботи	до 30.11.2025	<i>виконано</i>
4 Підготовка ілюстративних матеріалів та оформлення кваліфікаційної роботи	до 7.12.2025	<i>виконано</i>
5 Попередній захист кваліфікаційної роботи	з 8.12.2025	<i>виконано</i>
6 Захист кваліфікаційної роботи	з 19.12.2025	

Здобувач

Підпис

Юлія КРУШЕЛЬНИЦЬКА
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Керівник кваліфікаційної роботи

Підпис

Ірина ФОРКУН
Ім'я, ПРІЗВИЩЕ

Зміст

	С.
Вступ	6
1 Теоретико-організаційні основи механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні	10
1.1 Доходи місцевих бюджетів як детермінанта розвитку територій: сутність, класифікація, правове регулювання	10
1.2 Концептуальні засади політики та механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні	20
2 Аналітико-практичні аспекти механізму формування доходів місцевих бюджетів	31
2.1 Аналіз формування доходів місцевих бюджетів України в 2022-2024 роках	31
2.2 Загальна характеристика Чемеровецької селищної ради як органу місцевого самоврядування та оцінка формування доходів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 роках	47
3 Напрями вдосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів	60
Висновки	69
Список використаних джерел	73
Додатки	82

ВСТУП

Реалізація реформи децентралізації в Україні допомогла сформувати демократичний механізм управління публічними справами на рівні територіальних одиниць та забезпечити передачу значних повноважень органам місцевого самоврядування. Ефективність роботи місцевої влади та її вплив на соціально-економічний розвиток громад та регіонів безпосередньо пов'язані з наявністю достатнього обсягу фінансових ресурсів, які знаходяться в їх розпорядженні.

Повномасштабна збройна агресія росії мала значний негативний вплив на соціально-економічний розвиток України, викликавши масові збої у всіх сферах діяльності. Регулярні обстріли, руйнування інфраструктури, окупація територій, міграція населення, гуманітарні проблеми та припинення діяльності підприємств призвели до істотних фінансових збитків. Це безпосередньо вплинуло на місцеві бюджети та на формування дохідної частини. А тому проблематика забезпечення ефективності механізму формування доходів місцевих бюджетів в умовах викликів війни, враховуючи її наслідки і потенційні загрози, залишається актуальною, оскільки доходи місцевих бюджетів є одним із головних інструментів діяльності місцевої влади.

Науково-теоретичним базисом для аналізу проблем формування доходів місцевих бюджетів у вітчизняній та світовій фінансовій та правовій науці є дослідження, викладені у працях таких відомих науковців: Антонюк Н., Бачо Р., Дем'янишин В., Лободіна З., Дубина М., Канєва Т., Кириленко О., Крупка М., Кульчицький М., Логвінов П., Першко Л., Цимбалюк І., Юрій Е. та ін. Авторами активно досліджувалися питання формування доходів місцевих бюджетів в контексті фіскальної децентралізації, фінансової спроможності і бюджетної автономії територіальних громад, міжбюджетних відносин тощо. Однак, незважаючи на наявність значних напрацювань в цьому

напрямку, комплексне вивчення механізму формування доходів місцевих бюджетів із врахуванням асиметричного впливу ризиків та викликів війни і одночасного забезпечення сталого розвитку громад та регіонів, залишається недостатньо висвітленим і потребує подальших досліджень.

Метою кваліфікаційної роботи є наукове обґрунтування теоретико-організаційних і прикладних аспектів механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні та напрямів його вдосконалення в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі нами визначені наступні завдання:

- дослідити доходи місцевих бюджетів як детермінанту розвитку територій, їх сутність, склад та класифікацію;
- визначити концептуальні засади політики та механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні;
- здійснити аналіз формування доходів місцевих бюджетів України в 2022-2024 р.р.;
- дати загальну характеристику Чемеровецької селищної ради як органу місцевого самоврядування та оцінити формування доходів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 р.р.;
- визначити напрями вдосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів.

Об'єктом дослідження є процеси формування доходів місцевих бюджетів в Україні та механізму їх реалізації.

Предметом дослідження є теоретичні, організаційні та прикладні аспекти механізму формування доходів місцевих бюджетів.

Для досягнення окресленої мети дослідження та вирішення поставлених в роботі завдань використано загальнонаукові та спеціальні методи, зокрема: теоретичного узагальнення, аналізу, синтезу, діалектичного пізнання, порівняння, групування, графічний, табличний тощо.

Теоретичною базою дослідження були наукові доробки вітчизняних і зарубіжних вчених із проблематики місцевих фінансів, аналітичні огляди, нормативно–правові акти, методичні рекомендації, статистичні дані Міністерства фінансів України, Державного веб-порталу бюджету для громадян, фінансова звітність про виконання бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 р.р., інформація мережі Internet, результати власних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному системному підході до дослідження питань вдосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів. Найвагомішими результатами дослідження, які містять наукову новизну, полягають наступному:

дістали подальшого розвитку:

- науково обґрунтовані концептуальні засади політики формування доходів місцевих бюджетів, які розглядаються як комплекс взаємоузгоджених заходів, що базуються на принципах та положеннях фіскальної децентралізації, бюджетній автономії, ефективного управління і контролю, сприяють формуванню достатнього обсягу власних фінансових ресурсів для виконання повноважень органами місцевого самоврядування та ефективного управління ними;

- система організаційних та фінансових заходів удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів, які спрямовані на забезпечення фінансової спроможності та стійкості громад і регіонів в контексті забезпечення їх сталого розвитку.

Практичне значення отриманих результатів полягає у науковому обґрунтуванні теоретико-методичних положень та визначенні конкретних практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів.

Апробація результатів. Основні результати дослідження, висновки і практичні рекомендації доповідались і були схвалені та апробовані на: V Міжнародній науково-практичній конференції: «Бекграунд економіки, бізнесу та HR-інжинірингу у контексті формування інноваційної парадигми стратегії сталого розвитку України у XXI столітті» (13-14 листопада 2025 року, м. Хмельницький); VI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України» (14 листопада 2025 року, м. Хмельницький).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи складає 72 сторінки, що містять 20 таблиць та 22 рисунки. Список використаних джерел нараховує 56 найменувань.

1 ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

1.1 Доходи місцевих бюджетів як детермінанта розвитку територій: сутність, класифікація, правове регулювання

У сучасних умовах, коли економічна конкуренція відіграє важливу роль у розвитку регіонів і держав, особливо значущими є питання фінансової самостійності (автономії) і конкурентоспроможності територій. В цьому контексті місцеві бюджети є важливою ланкою, яка впливає на фінансову стабільність і розвиток окремих територій.

Вивчення питань формування місцевих бюджетів і пошук ефективних методів удосконалення фінансового управління на рівні громад дозволяє виявити важливі компоненти та механізми, які сприяють забезпеченню фінансової автономії та конкурентоспроможності територій умовах існуючих ризиків та загроз. Для України досягнення економічної незалежності та підвищення конкурентних переваг територій визначається двома важливими факторами:

- «перший з них – реформа децентралізації, яка суттєво збільшила компетенції та відповідальність місцевої влади у сфері соціально-економічного розвитку їх територій;

- другий фактор – екстремальні обставини, зумовлені війною, ініційованою сусідньою країною-агресором» [54].

Реформа децентралізації, що визнана однією із найефективніших в Україні, переформатувала фінансові відносини між державною та місцевою владою. Підвищення фінансової незалежності місцевих громад і можливості для їх самостійного прогресу є значущими аспектами, що сприяють конкуренції між різними територіями. В контексті децентралізації та

посилення ролі місцевого самоврядування, місцеві бюджети стають основним засобом для забезпечення розвитку та конкурентоздатності різних територій.

«Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» [44].

До складу місцевих бюджетів входять «бюджет Автономної Республіки Крим, обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування» [5].

Забезпечення фінансової стабільності на рівні місцевого бюджету може бути підґрунтям для покращення добробуту громадян та стимулювати соціально-економічне зростання на різних рівнях управління.

Російська агресія в Україні суттєво ускладнила забезпечення фінансової стабільності місцевих бюджетів, що в свою чергу має негативний вплив на конкурентні позиції різних громад та регіонів країни.

Те, наскільки ефективно місцева влада реагує на ці труднощі, визначає її здатність до відновлення, підвищення конкурентоспроможності та втілення соціально-економічних ініціатив. В умовах війни саме місцеві органи управління змушені вирішувати завдання забезпечення фінансової незалежності своїх територій, підтримки критично важливих послуг для населення та реалізації інвестиційних проєктів, враховуючи при цьому значні обмеження та високий рівень невизначеності.

Ефективне і результативне управління місцевими бюджетами обумовлює здатність впроваджувати соціальні та економічні програми на рівні окремих громад та регіонів, а також їх конкурентоспроможність на інвестиційному ринку та можливість залучати кошти для забезпечення сталого розвитку.

В умовах сучасного економічного розвитку та впровадження реформи децентралізації, виявлення дієвих фінансових механізмів для наповнення дохідної частини місцевих бюджетів є надзвичайно важливим питанням. Це зумовлено необхідністю забезпечення фінансової незалежності

територіальних громад, їхньої здатності до саморозвитку та задоволення потреб мешканців.

Бюджетним кодексом визначено, що «доходи бюджету - податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено законодавством України (включаючи трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ)» [5].

Доходи місцевих бюджетів є частиною фінансових ресурсів, які акумулюються на певній території чи в регіоні та використовуються для забезпечення потреб його мешканців. Формування доходів місцевих бюджетів відбувається із врахуванням особливих потреб та пріоритетних напрямків розвитку конкретних територій, але одночасно вони використовуються для фінансування загальнонаціональних програм на рівні місцевого самоврядування.

Комплексний підхід до трактування сутності поняття «доходи місцевих бюджетів», сформований на основі вивчення та узагальнення підходів зарубіжних і вітчизняних науковців, дозволяє їх розглядати з позицій: сутнісного наповнення; змістового наповнення; як явище; за формою (рисунок 1.1).

Доходи місцевих бюджетів не з'являються хаотично, а вони формуються через організований процес розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту (ВВП).

Враховуючи комплексний підхід до трактування сутності поняття «доходи місцевих бюджетів» вважаємо, що вони є складовою частиною фінансових ресурсів держави, які є власними, закріпленими і регульованими видами надходжень, що акумулюються в фондах грошових коштів органів місцевого самоврядування за рахунок податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом, цільових фондів, а також коштів, що виділяються з бюджетів інших рівнів для забезпечення виконання їх власних і делегованих повноважень.

Рисунок 1.1 - Комплексний підхід до трактування сутності поняття «доходи місцевих бюджетів»

Джерело: складено авторами за матеріалами [5, 10, 19, 24, 29]

Процес формування доходів місцевих бюджетів має кілька ключових особливостей, які корелюються із бюджетним процесом, зокрема::

а) неперервність - процес формування доходів місцевих бюджетів триває упродовж усього року і передбачає:

- доходи бюджету плануються і затверджуються в межах бюджету;

- виконання плану надходжень до відповідного бюджету контролюється

впродовж усього року;

- внесення змін до місцевого бюджету «ухвалюється Верховною Радою АРК, відповідною місцевою радою на підставі офіційного висновку місцевого фінансового органу про перевиконання чи недовиконання дохідної частини загального фонду, про обсяг залишку коштів загального та спеціального фондів (крім власних надходжень бюджетних установ) відповідного бюджету» [5];

б) грошове вимірювання - доходи бюджетів вимірюються в грошовому еквіваленті за допомогою встановлених бюджетних показників, які дозволяють чітко планувати і контролювати усі надходження з різних джерел впродовж бюджетного періоду;

в) цільове спрямування – акумульовані кошти використовуються виключно для забезпечення фінансування конкретних програм і заходів, необхідних для сталого розвитку та стабільного функціонування громад та регіонів.

У випадку невиконання розпису доходів місцевого бюджету можливі такі негативні наслідки:

- невиконання органами місцевої влади своїх функцій і завдань;
- деструктивні процеси в роботі органів місцевої влади;
- неможливість фінансування запланованих програм та заходів;
- обмеження у наданні послуг;
- введення санкцій.

В науковій економічній і юридичній літературі зустрічаються різні підходи щодо класифікації доходів місцевих бюджетів (рисунки 1.2).

За способом зарахування доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- доходи загального фонду бюджету включають: «всі доходи бюджету, окрім тих, які призначені для зарахування до спеціального фонду бюджету; всі видатки бюджету, які здійснюються за рахунок надходжень загального фонду бюджету; кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету без визначення цільового спрямування і надання кредитів із бюджету, що

Рисунок 1.2 – Класифікація доходів місцевих бюджетів за різними ознаками

Джерело: складено авторами за матеріалами [5, 4, 34, 50]

здійснюється за рахунок надходжень загального фонду бюджету); фінансування загального фонду бюджету» [5];

- доходи спеціального фонду бюджету – «доходи бюджету (включаючи власні надходження бюджетних установ), що мають цільове спрямування; видатки бюджету, які здійснюються за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету (зокрема власних надходжень бюджетних установ); кредитування бюджету (повернення кредитів до бюджету із визначенням цільового спрямування і надання кредитів з бюджету, що здійснюється за рахунок конкретно визначених надходжень спеціального фонду бюджету); фінансування спеціального фонду бюджету» [5].

Відповідно до ст. 9 Бюджетного кодексу України та бюджетної класифікації [34] доходи бюджету класифікуються за наступними розділами:

- податкові надходження - встановлені чинним законодавством України про оподаткування (Податковим кодексом України [31]) загальнодержавні податки та збори і місцеві податки та збори;

- неподаткові надходження – включають «доходи від власності і підприємницької діяльності; адміністративні збори і платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності; власні надходження бюджетних установ; інші неподаткові надходження» [34];

- доходи від операцій з капіталом – включають доходи від продажу капітальних активів (зокрема, основних фондів, державних запасів та резервів, землі);

- трансферти – це «кошти, що одержані від інших органів державної влади, органів влади АРК, органів місцевого самоврядування, інших держав чи міжнародних організацій на безоплатній і безповоротній основі» [12].

За видом місцевого бюджету, до якого зараховуються доходи, вони ранжуються на:

- доходи бюджету АРК і обласних бюджетів;

- доходи районних бюджетів;

- доходи бюджетів селищних, сільських, міських територіальних громад.

За змістом доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- власні доходи – це кошти, які забезпечують самостійність бюджетів усіх рівнів, вони надходять на безповоротній основі і формуються за рахунок податкових, неподаткових й інших надходжень, які належать окремій адміністративно-територіальній одиниці (АТО), а також власні надходження бюджетних установ;

- закріплені доходи - це кошти, які на законодавчій основі постійно закріплені за відповідними місцевими бюджетами з метою їх формування, вони є частиною загального фонду місцевого бюджету і враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів;

- регульовані (трансферти) - одна із форм доходів, які «передаються від органів центральної влади органам місцевої влади або із бюджетів вищого адміністративного рівня до нижчого адміністративного рівня» на безповоротній та безоплатній основі [50].

Методи залучення доходів класифікуються:

- податковий метод - є основним способом наповнення бюджету за рахунок обов'язкових платежів (податків та зборів), які держава стягує із фізичних і юридичних осіб, він дозволяє отримати частку ВВП для фінансування своїх функцій і програм;

- неподатковий метод – спосіб акумулювання надходжень до бюджету, які не є податками, включають доходи від власності і підприємницької діяльності, адміністративні збори і платежі, надходження від штрафів та санкцій, а також інші неподаткові надходження, він дозволяє місцевим органам влади залучати кошти за рахунок своїх ресурсів та активів;

- трансфертний метод - це спосіб формування бюджету, який передбачає здійснення перерозподілу коштів між бюджетами різних рівнів (інструментами перерозподілу є дотації, субвенції й інші безоплатні та безповоротні перекази коштів);

- позиковий метод – метод використання інструментів покриття бюджетного дефіциту чи фінансування витрат (зокрема, місцевих позик) шляхом отримання коштів на платній, добровільній і строковій основі.

За періодичністю надходжень доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- постійні доходи - це основні надходження, що регулярно надходять до бюджету впродовж бюджетного періоду;

- разові доходи - це надходження, що надходять до бюджету одноразово чи епізодично, на відміну від постійних надходжень.

Залежно від повноти зарахування доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- доходи місцевих бюджетів, що зараховуються і повному обсязі - це усі податкові, неподаткові й інші надходження, які відповідно до законодавства України надходять до місцевого бюджету на безповоротній основі;

- доходи місцевих бюджетів, що зараховуються частково - це закріплені доходи, зокрема загальнодержавні податки і збори, що законодавчо визначені як такі, які формують дохідну частину місцевих бюджетів.

За відношенням до суб'єктів оподаткування доходи місцевих бюджетів поділяються на:

- надходження від юридичних осіб;

- надходження від фізичних осіб.

Формування доходів місцевих бюджетів, а також повноваження і відповідні функції учасників бюджетного процесу на місцях регламентуються законодавчою базою, до якої, відповідно статті 4 Бюджетного кодексу України, належить (рисунок 1.3):

- Конституція України [20];

- Бюджетна декларація [3];

- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» [44];

- Бюджетний і Податковий кодекси України [5, 31];

- ЗУ «Про державний бюджет України» на відповідний рік [35-38];

- нормативно-правові акти кабінету Міністрів України;
- нормативно-правові акти органів виконавчої влади;
- інші закони, які регулюють бюджетні відносини у сфері формування доходів місцевих бюджетів.

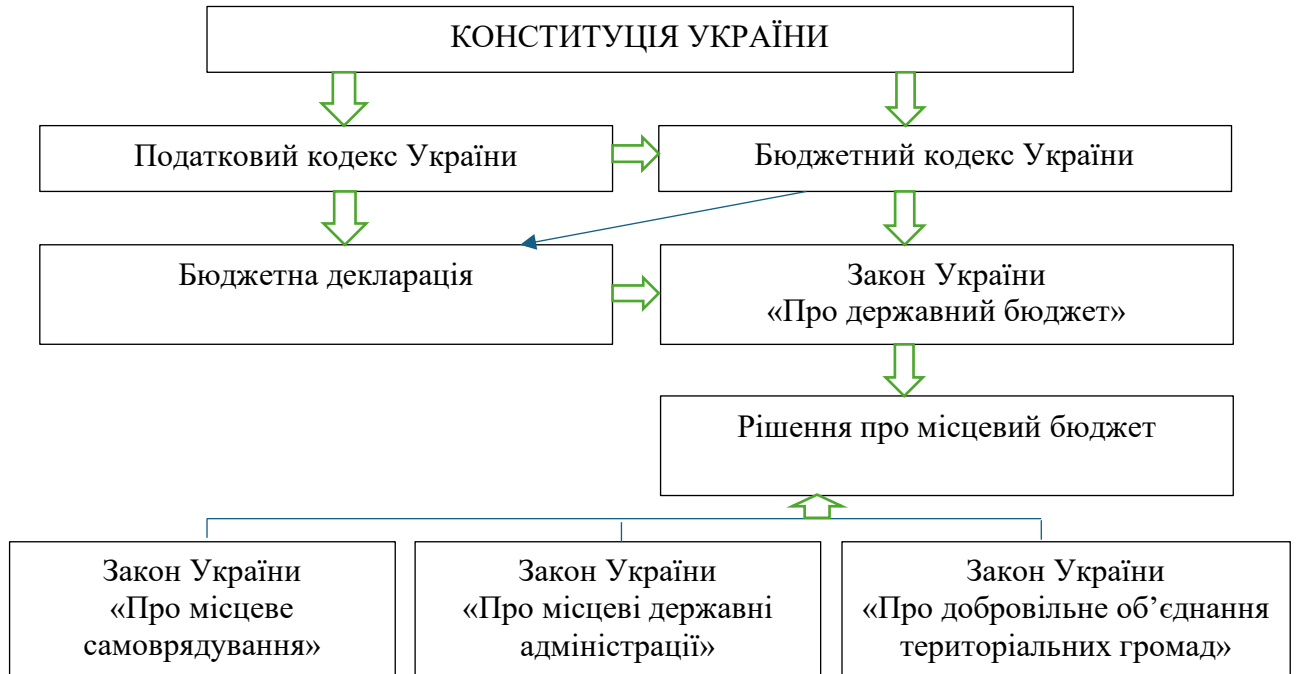

Рисунок 1.3 – Чинна нормативно-правова база забезпечення функціонування доходів місцевих бюджетів

Джерело: складено авторами за матеріалами [3, 5, 20, 31]

Таким чином, доходи місцевих бюджетів відіграють центральну роль в забезпеченні фінансової самостійності органів місцевого самоврядування, вони чітко врегульовані нормами чинного законодавства і дозволяють їм фінансувати соціально-економічний розвиток відповідних територій, забезпечувати надання послуг населенню та вирішувати місцеві проблеми.

1.2 Концептуальні засади політики та механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні

На місцеві органи влади покладена основна відповідальність за прийняття і вирішення «регіональних проблем соціально-економічного розвитку територій, забезпечення належного рівня життя їх громадян, гарантованими публічними благами та послугами, соціального захисту в умовах бюджетної децентралізації, виходячи із можливостей адміністративно-територіальних одиниць» [9]. Однак, просте збільшення видатків з місцевих бюджетів не завжди є показником дієвої фінансової децентралізації та розширення реальних можливостей місцевих адміністрацій у сфері фінансів.

«Ефективне функціонування органів місцевого самоврядування і виконання усіх покладених на них завдань та функцій матимуть місце лише тоді, коли у їх розпорядженні буде наявний достатній обсяг фінансових ресурсів» [21]. Впровадження демократичних реформ в Україні, прагнення створити правову державу з соціально спрямованою ринковою економікою та розвиненим місцевим самоврядуванням, вимагають переосмислення та коригування базових принципів управління суспільними благами та послугами. Важливо наголосити, що місцеві бюджети є тими фондами, де акумулюються фінансові ресурси органів місцевого самоврядування, і, відповідно, вони є фінансовою основою їх діяльності.

Державна політика доходів місцевих бюджетів є комплексом правових, економічних і організаційних заходів, які визначають джерела та методи формування доходів місцевих бюджетів, зокрема, шляхом закріплення за ними окремих податків, зборів, а також через розподіл доходів між державним та місцевими бюджетами, залучення інших надходжень, як-от трансферти, плата за послуги.

Державна політика доходів місцевих бюджетів спрямована на формування обсягів доходів місцевих бюджетів, здатних забезпечувати

органам місцевого самоврядування фінансову самостійність (автономію) та можливість фінансувати власних повноважень. «Вона включає в себе розподіл загальнодержавних податків, закріплення певних податків за місцевими бюджетами, а також надання державної підтримки у випадках, коли доходи не покривають необхідних видатків» [30].

Загалом, державна політика доходів місцевих бюджетів спрямовується на забезпечення фінансової спроможності місцевих органів влади для виконання ними власних повноважень, надання якісних послуг громадянам та сприяння сталому економічному розвитку відповідних територій.

Концептуальні засади політики формування доходів місцевих бюджетів реалізуються шляхом забезпечення бюджетної автономії органів місцевого самоврядування, що забезпечує достатні власні фінансові ресурси для виконання повноважень через податкові, неподаткові надходження та міжбюджетні трансферти та ефективне управління ними (рисунок 1.4).

Рисунок 1.4 – Концептуальні засади політики формування доходів місцевих бюджетів

Джерело: складено авторами за матеріалами [3, 15, 23, 30, 41, 42, 48, 56]

Основними концептуальними елементами політики формування доходів місцевих бюджетів є:

- фінансова децентралізація;
- бюджетна автономія;
- ефективне управління і контроль.

Фінансова децентралізація – «передбачає передачу функцій, фінансових повноважень та ресурсів від органів державної влади до органів місцевої влади», що забезпечує їм більшу самостійність та сприяє ефективному управлінню місцевими бюджетами [8].

Ключовими компонентами фінансової децентралізації є:

- розмежування видатків, тобто чітке визначення, які публічні послуги фінансуються із місцевих бюджетів, а які - із державного;
- розмежування доходів, тобто закріплення за місцевими бюджетами джерел їх наповнення, зокрема власних податків та зборів, а також розподіл частки загальнодержавних податків та зборів;
- міжбюджетні трансферти, тобто перерозподіл коштів через дотації та субвенції для забезпечення вирівнювання фінансової спроможності між територіальних громад і регіонів.

Розмежування доходів і видатків, а також механізм міжбюджетного регулювання закріплені у Податковому і Бюджетному кодексах України [31, 5]. Крім того Україна, ратифікувавши Європейську Хартію місцевого самоврядування (1985) [16], зробила важливий крок до взяття на себе обов'язків із модернізації системи фінансових відносин між бюджетами різних рівнів, суттєвого зміцнення організаційних можливостей місцевих органів влади. Європейська Хартія встановлює, що фінансова політика має бути гнучкою, передбачати формування достатніх ресурсів для виконання завдань місцевого самоврядування, враховуючи зростання їх вартості.

Місцеві бюджети мають бути збалансованими і вони не можуть бути прийняті із дефіцитом або профіцитом. У системі перерозподіл коштів здійснюється за вертикаллю і за горизонталлю. Вертикальний перерозподіл – передбачає за відповідним рівнем місцевих бюджетів закріплення частини загальнодержавних податків.

Горизонтальний перерозподіл - передбачає порівняння індексу податкоспроможності окремого бюджету із середнім показником податкоспроможності для усіх бюджетів аналогічного рівня в країні.

Статтею 98 Бюджетного кодексу визначено, що «горизонтальне вирівнювання податкоспроможності обласних бюджетів здійснюється окремо за надходженнями податку на прибуток підприємств та податку на доходи фізичних осіб», а статтею 98 Бюджетного кодексу визначено, що «горизонтальне вирівнювання податкоспроможності бюджетів місцевого самоврядування, крім бюджетів міст Києва та Севастополя і районів у містах - здійснюється за надходженнями податку на доходи фізичних осіб» [5].

Основним бюджетоутворюючим податком є податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Згідно положень Бюджетного кодексу ПДФО розподіляється між рівнями бюджетів наступним чином (рисунок 1.5):

- до доходів загального фонду державного бюджету – зараховується 25%, «якщо він справляється на відповідній території України (крім території міст Києва та Севастополя)», у розмірі 60 % - «якщо він справляється на території м. Києва» (ст. 29 Бюджетного кодексу) [5];

- до доходів загального фонду бюджету АРК та обласних бюджетів – зараховується 15%, що сплачується (перераховується) на відповідній території (ст. 66 Бюджетного кодексу) [5];

- доходів загального фонду бюджетів селищних, сільських, міських територіальних громад - зараховується 60%, що сплачується (перераховується) на відповідній території (ст. 64 Бюджетного кодексу) [5].

У 2025 р. як виняток з даних положень Бюджетного кодексу, податок на доходи фізичних осіб (крім податку із грошового забезпечення, грошових винагород й інших виплат, що одержані військовослужбовцями, поліцейськими і особами рядового та начальницького складу), зараховується до загального фонду державного бюджету - у розмірі 21 %, до загального фонду бюджетів сільських, селищних, міських територіальних громад – у розмірі 64 %.

Податок на прибуток підприємств згідно положень Бюджетного кодексу розподіляється між рівнями бюджетів таким чином (рисунок 1.6):

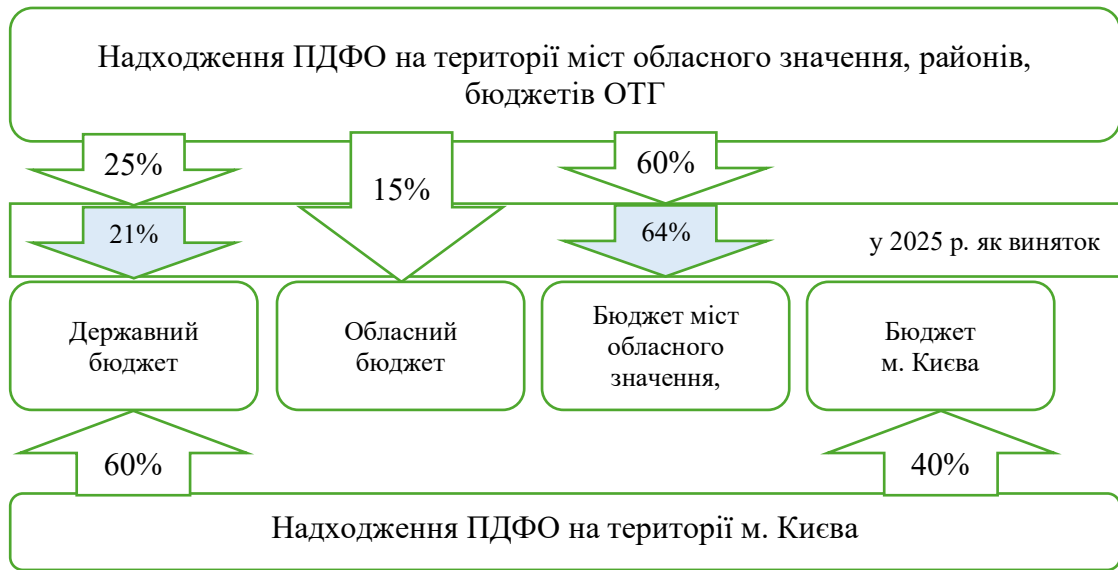

Рисунок 1.5 – Норматив розмежування ПДФО

Джерело: складено авторами за матеріалами [5]

- до доходів загального фонду державного бюджету – зараховується 90% «(крім податку на прибуток підприємств державної власності / підприємств комунальної власності/ фінансових установ комунальної власності, що зараховується до загального фонду державного/відповідного місцевого бюджету в повному обсязі)» (ст. 29 та ст. 64 Бюджетного кодексу) [5];

- до доходів загального фонду бюджету АРК та обласних бюджетів – зараховується 10% «(крім податку на прибуток підприємств державної власності / підприємств комунальної власності/ фінансових установ комунальної власності, що зараховується до загального фонду державного/відповідного місцевого бюджету в повному обсязі)» (ст. 66 Бюджетного кодексу) [5];

Співвідношення показників (індексу податкоспроможності певного бюджету з середнім показником податкоспроможності усіх бюджетів аналогічного рівня в країні) дає розуміння, який вид міжбюджетного трансферту буде застосовано - чи надаватиметься базова дотація відповідному

місцевому бюджету, або, навпаки, із такого бюджету вилучатимуть кошти до державного бюджету (реверсна дотація).

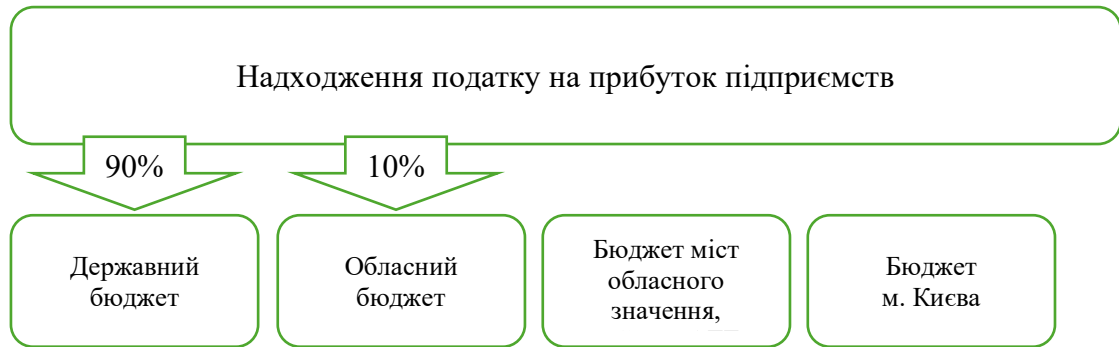

Рисунок 1.6 – Норматив розмежування податку на прибуток підприємств

Джерело: складено авторами за матеріалами [5]

Механізм горизонтального вирівнювання бюджетів подано на рисунку 1.7.

Рівень бюджету	Вид надходжень для вирівнювання
обласний бюджет	- податок на доходи фізичних осіб; - податок на прибуток підприємств
- бюджети міст обласного значення і районів; - бюджети ОТГ	- податок на доходи фізичних осіб

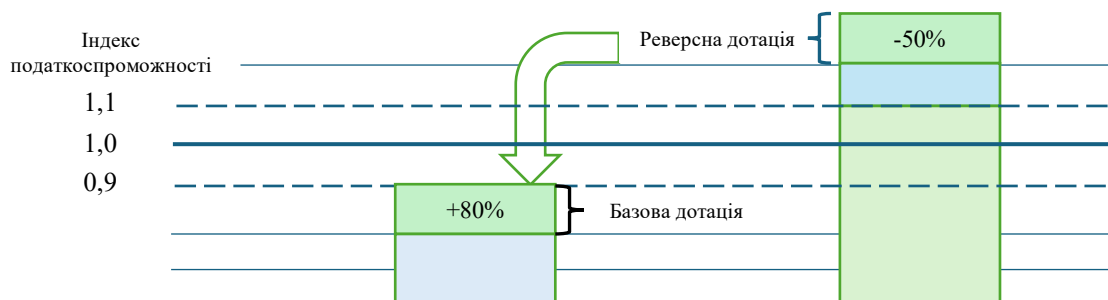

Рисунок 1.7 – Механізм горизонтального вирівнювання бюджетів

Джерело: складено авторами за матеріалами [5]

Якщо значення індексу знаходиться (ст. 98 та ст. 99 Бюджетного кодексу):

- «в межах 0,9-1,1 – то вирівнювання не здійснюється;

- менше 0,9 – то надається базова дотація відповідному бюджету в обсязі, що складає 80% суми, яка необхідна для досягнення значення індексу забезпеченості відповідного бюджету 0,9;

- більше 1,1 – то передається реверсна дотація із відповідного обласного бюджету в обсязі, що складає 50% суми, яка перевищує значення такого індексу 1,1» [5].

Бюджетна автономія органів місцевого самоврядування (ОМС) – передбачає закріплення за ними права самостійно формувати й управляти власними фінансами у межах встановлених повноважень. Це їх право самостійно розробляти, затверджувати і виконувати місцеві бюджети, що є основою забезпечення їх фінансової незалежності.

Фінансова незалежність передбачає наявність в ОМС достатніх обсягів власних доходів для забезпечення виконання повноважень, а також самостійне визначення напрямків їх використання відповідно до чинного законодавства, можливість формувати власну публічну політику.

Ключовими аспектами бюджетної автономії є:

- забезпечення формування та реалізації місцевої політики - бюджетна незалежність надає можливість ОМС формувати і реалізовувати місцеву публічну політику, ефективно реагувати на потреби громадян;

- самостійне управління бюджетом - ОМС мають право самостійно складати, затверджувати і виконувати місцеві бюджети;

- наявність власних доходів - бюджетна автономія забезпечується закріпленням в межах норм чинного законодавства, певних джерел доходів за місцевими бюджетами;

- визначення напрямків використання коштів - ОМС надано право самостійно визначати напрями витрачання бюджетних коштів, дотримуючись вимог чинного законодавства.

- фундамент для місцевого самоврядування - без фінансової автономії ОМС не мають можливості повноцінно виконувати свої функції і приймати відповідальні управлінські рішення для забезпечення потреб своєї громади.

Ефективне управління і контроль за формуванням доходів місцевих бюджетів передбачає планування, виконання, моніторинг і контроль виконання бюджетних рішень, дотримання бюджетного законодавства та проведення аудитів для оцінки ефективності управління коштами

Рисунок 1.8 – Алгоритм планування доходів місцевих бюджетів

Джерело: складено авторами за матеріалами [17, 18, 41, 42, 48]

Соціально-економічна модель розвитку країни та її адміністративно-територіальних одиниць визначає фіскальну політику як на рівні громад і територій, так і, «в більш конкретному плані, стратегію розвитку партикулярної фіскальної юрисдикції» [17]. Зважаючи на макроекономічні цикли та вплив зовнішніх факторів, розробка концептуальної моделі залучення фінансових ресурсів до місцевих бюджетів має відбуватися в рамках оперативного та середньострокового бюджетного планування, базуючись на управлінні їх змінними показниками. На рисунку 1.8 подано алгоритм узгодженості складових планово-прогностичної діяльності щодо доходів місцевих бюджетів, що дозволяє вчасно коригувати їх для реалізації

положень Національної стратегії доходів до 2030 року [48] та забезпечення збалансованого розвитку. Стратегія підкреслює важливість посилення ролі органів місцевого самоврядування в адмініструванні податків, які надходять до відповідних рівнів бюджетів, зокрема місцеві.

Ефективне управління місцевими бюджетами включає, як складову, їх виконання, що є одним із етапів бюджетного процесу, який полягає в акумулюванні доходів і здійсненні видатків згідно із затвердженим бюджетом. Даний етап включає також внесення змін до бюджету, підготовку звіту про його виконання та контроль за ефективним його використанням.

Відповідальність за виконання дохідної частини місцевих бюджетів покладається на Раду міністрів АРК, місцеві державні адміністрації чи виконавчі органи місцевих рад.

Акумулювання доходів і здійснення видатків згідно із затвердженим планом місцевого бюджету передбачає збір коштів до місцевих бюджетів (податкових, неподаткових й інших надходжень) та їх подальше використання для фінансування місцевих програм і проектів у межах, встановлених затвердженим кошторисом. Це означає, що органи місцевого самоврядування мають забезпечити надходження запланованих доходів і здійснювати витрати відповідно до затвердженого плану, керуючись Бюджетним кодексом України. Державна казначейська служба (Казначейство) здійснює обслуговування місцевих бюджетів за доходами відповідно до чинного законодавства та Бюджетного кодексу України, забезпечуючи: надходження коштів на єдиний казначейський рахунок (ЄКР) за результатами здійснення розрахунків із платниками та перерахування доходів, що належать місцевим бюджетам, на відповідні рахунки; ведення обліку всіх надходжень до місцевих бюджетів; контроль надходження податків й інших платежів, а також перевірку правильності їх класифікації і розподілу між державним та місцевими бюджетами; формування звітності про виконання бюджету за доходами до відповідних органів.

Рисунок 1.9 – Система показників оцінки та ефективності виконання дохідної частини місцевих бюджетів (МБ)

Джерело: складено авторами за матеріалами [1, 2, 26, 32, 53]

Контроль та аудит доходів місцевих бюджетів забезпечують місцеві фінансові органи, місцеві ради й інші уповноважені органи відповідно до норм Бюджетного кодексу України. Контроль охоплює дотримання бюджетного законодавства на усіх етапах бюджетного процесу, а аудит проводиться як державними органами (до прикладу, Рахунковою палатою), так і іншими контролюючими службами на засадах прозорості (прозорості) та відкритості.

Оцінку ефективності виконання дохідної частини місцевих бюджетів пропонуємо виконувати за системою показників (рисунок 1.9), запропонованою Юрій Е.О., яка «передбачає розрахунок та аналіз динаміки

кількісних параметрів, при цьому охоплюючи і аналіз економічного та фінансового стану адміністративно-територіальної одиниці» [26]. Дана система включає широке коло показників, розрахунок яких здійснюється на основі підсумкових даних виконання місцевого бюджету та основних показників соціально-економічного розвитку відповідної території.

Оцінка ефективності формування доходів місцевих бюджетів дозволяє визначити достатність фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій місцевого самоврядування, ефективність їх акумулювання та використання, а також виявити резерви для збільшення доходів, що в кінцевому результаті допомагає ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення, планувати розвиток громади і контролювати виконання бюджету.

2 АНАЛІТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1 Аналіз формування доходів місцевих бюджетів України в 2022-2024 роках

Україна більше трьох з половиною років функціонує в умовах повномасштабній збройній агресії росії, яка розпочалася 24 лютого 2022 року, і рішуча протистоїть їй, функціонуючи в надзвичайно складних умовах. Країна продовжує зазнавати колосальних збитків в усіх ланках економічної, фінансової, соціальної систем. Враховуючи масштабні виклики, зокрема посилення інтенсивності бойових дій, масовані ракетні атаки на енергетичну систему, дефіцит внутрішніх фінансових ресурсів, уряд пріоритетними у фінансуванні визначає сектор оборони, соціального захисту та забезпечення відновлення критичної інфраструктури.

В таких надскладних умовах органи місцевого самоврядування приймають нестандартні рішення і знаходять шляхи з метою найбільш повного забезпечення потреб громад і подолання наслідків війни. Одночасно відбуваються значні зміни щодо забезпечення бюджетного процесу, як в частині його планування, так і в частині виконання. Це пов'язано зі збільшенням потреб громад в видатках, що спрямовуються на забезпечення безпеки, подолання наслідків бойових дій, фінансуванням соціальної сфери та інших, і одночасно необхідністю врахування надскладних умов, в яких працюють платники податків, кризових явищ у окремих галузях, релокацією підприємств із територій бойових дій і наближених до них, що має також негативний вплив на формування дохідної бази бюджетів.

Протягом 2024 року бюджетна система України діяла в умовах постійного дефіциту державного бюджету, тоді як місцеві бюджети зберігали відносну стабільність (таблиця 2.1).

Таблиця 2.1 – Динаміка показників виконання державного, місцевих і зведеного бюджетів України в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ							
Доходи	1787395.6	2671997.9	884602.3	3122713.3	450715.4	149.5	116.9
Видатки	2705423.3	4014418.1	1308994.8	4486682.7	472264.6	148.4	111.8
Кредитування	-3325.9	-9309.4	-5983.5	-5469.2	3840.2	279.9	58.7
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	-914701.7	-1333110.7	-418409.0	-1358500	-25389.3	145.7	101.9
МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ							
Доходи	555097.0	652609.1	97512.1	679530.9	26921.8	117.6	104.1
Видатки	484295.2	646822.5	162527.3	671798.0	24975.5	133.6	103.9
Кредитування	928.0	376.5	-551.5	-153.2	-529.7	40.6	-40.7
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	69873.8	5409.9	-64463.9	7885.9	2476.0	7.7	145.8
ЗВЕДЕНИЙ БЮДЖЕТ УКРАЇНИ							
Доходи	2342492.6	3324607.0	982114.4	3802244.2	477637.2	141.9	114.4
Видатки	3189718.5	4661240.6	1471522.1	5158480.7	497240.1	146.1	110.7
Кредитування	-2397.9	-8932.9	-6535.0	-5622.4	3310.5	372.5	62.9
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	-844827.9	-1327700.8	-482872.9	-1350614.1	-22913.3	157.2	101.7
Частка місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України							
Доходи	23.7	19.6	-4.1	17.9	-1.8	82.8	91.0
Видатки	15.2	13.9	-1.3	13.0	-0.9	91.4	93.8

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

Динаміка доходів та видатків державного бюджету 2022-2024 років засвідчує глибоку структурну нерівновагу, зокрема видатки на 66-69% покривалися за рахунок доходів. Сукупний річний дефіцит в досліджуваному

періоді зріс з 914,7 млрд грн до 1 трлн 358,5 млрд грн, що вказує на надзвичайне навантаження на систему державних фінансів.

Порівняно стабільними на цьому фоні виглядають місцеві бюджети, їх доходи і видатки демонструють зважену та контрольовану динаміку, без різких коливань (рисунок 2.1).

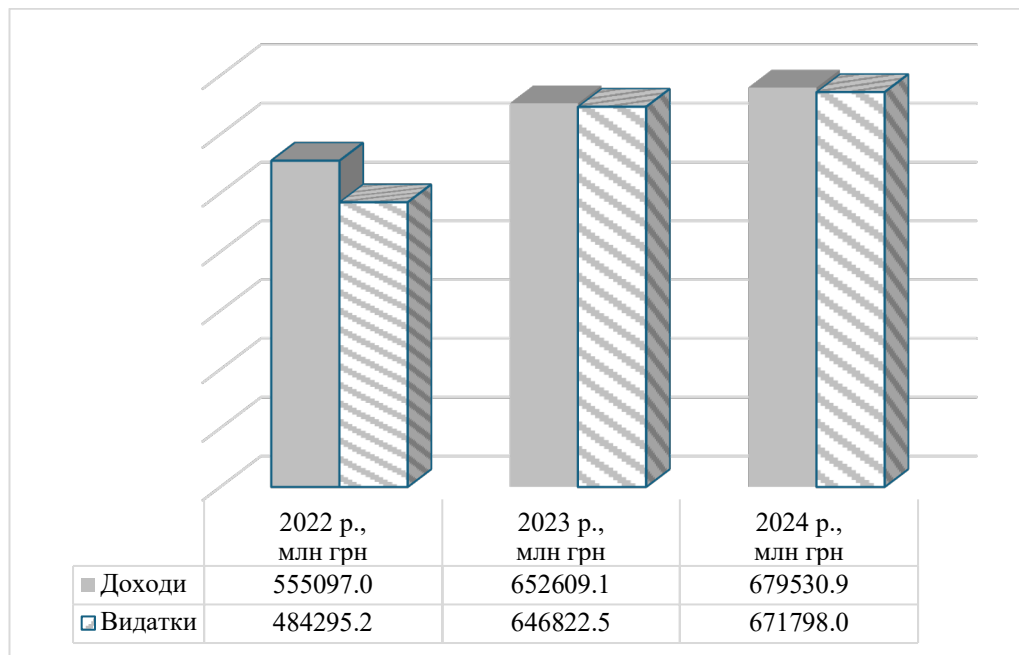

Рисунок 2.1 – Динаміка доходів і видатків місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [12]

В досліджуваному періоді доходи місцевих бюджетів зросли з 555 млрд 97,0 млн грн до 679 млрд 530,9 млн грн, що відповідає 124, 4 млрд грн приросту, з яких 97,5 млрд грн приросту в 2023 році (+17,6%) та 26,9 млрд грн приросту в 2024 році (+4,1%). Видатки місцевих бюджетів демонстрували аналогічну позитивну тенденцію, зокрема зросли з 484 млрд 295.2 млн грн до 671 млрд 798.0 млн грн, що відповідає 1,62 млрд грн приросту в 2023 році (+33,6%) та 25,0 млрд грн приросту в 2024 році (+3,9%). У 2024 році темп зростання доходів був вищим за темп зростання видатків на 0,2%.

У структурі зведеного бюджету країни частка доходів та видатків місцевих бюджетів скоротилася, зокрема по доходах в досліджуваному - із

23,7% до 17,9% (або на -5,8%), по видатках з 15,2% до 13,0% (або на -2,2%), що вказує на централізацію фінансових ресурсів органами державної влади, в умовах воєнного стану, а це в свою чергу пов'язано із забезпеченням обороноздатності держави, підтримкою бізнесу, забезпеченням соціальних виплат, збереженням та відновленням критичної інфраструктури тощо.

Загалом частки місцевих бюджетів України в доходах зведеного бюджету (без трансфертів) демонструють значне зниження фінансової ролі місцевого самоврядування в бюджетній системі. «Якщо упродовж 2017–2022 років ця частка залишалася стабільною та коливалась у межах 22–24%, то вже у 2023 році вона різко впала до 17,8%, а у 2024 році знизилася ще більше - до критично низького рівня у 15,7%» [13] (рисунок 2.2).

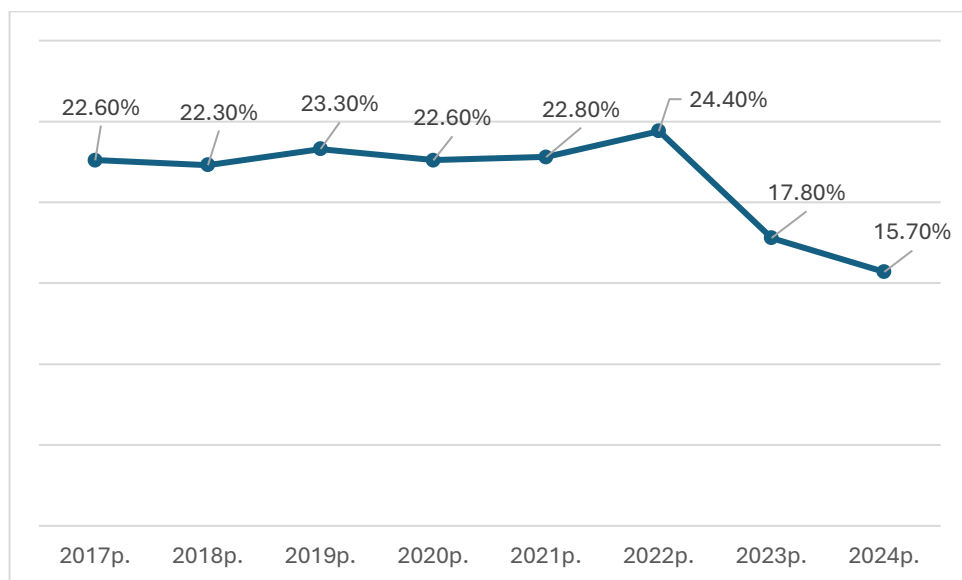

Рисунок 2.2 – Динаміка частки місцевих бюджетів в доходах зведеного бюджету України в 2017-2024 рр. (без трансфертів)

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [12]

Визначальним фактором цього стало спрямування засад бюджетної політики на забезпечення Збройних Сил України, фінансування оборонних закупівель, забезпечення тривалого спротиву і підтримку ветеранів, що фінансується за рахунок виключно державного бюджету і впливає на зростання його частки в структурі зведених доходів. Одночасно зміна порядку

зарахування податку на доходи з військовослужбовців, зокрема з жовтня 2023 року його 100% зарахування на центральному рівні, хоча до цього періоду він також надходив і до місцевих бюджетів. Таке рішення прийнято як військова необхідність, однак воно привело до обнулення одного із головних джерел доходів місцевих бюджетів.

Попри це, в місцевих бюджетів в 2022-2024 роках сформувався навіть незначний профіцит, який в 2024 році склав 7 млрд 885,9 млн грн (рисунок 2.3). Місцеві бюджети в 2024 році залишалися на позиціях фінансової витриманості, хоча через обмеження при формуванні доходної бази і високий рівень залежності від трансфертів не стали рушієм економічного розвитку.

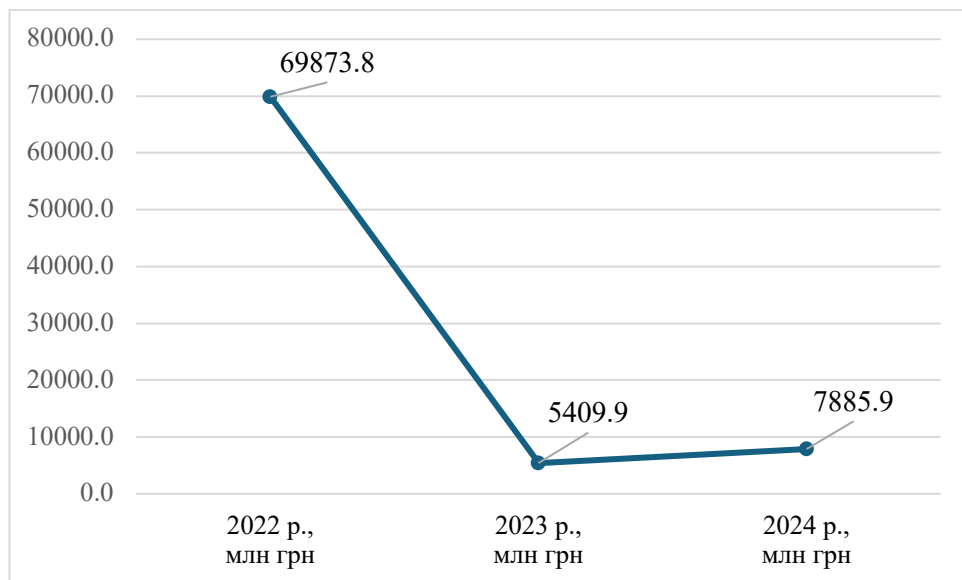

Рисунок 2.3 – Динаміка профіциту місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [12]

В 2024 році до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 628 млрд 530,3 млн грн, з яких (власні надходження склали 451 млрд 79,7 млн грн, міжбюджетні трансферти - 177 млрд 450,7 млн грн). Зростання надходжень до загального фонду місцевих бюджетів в 2024 році в порівнянні з 2023 роком (у зіставних умовах) склало +6,4% або +38,0 млрд грн. В 2023 році в порівнянні

з 2022 роком надходження до загального фонду місцевих бюджетів зросли на +63,5 млрд грн (таблиця 2.2).

До спеціального фонду місцевих бюджетів в 2024 році надійшло 51,0 млрд грн, з яких власні надходження складають 39,1 млрд грн, міжбюджетні трансферти – 11,9 млрд грн. В порівнянні з 2023 роком надходження спеціального фонду місцевих бюджетів скоротилися на 11,1 млрд грн, або на -17,8%. В 2023 році в порівнянні з 2022 роком надходження спеціального фонду місцевих бюджетів склали 62,1 млрд грн, що більше показника 2022 року на +34,0 млрд грн, або на +121,3%.

Таблиця 2.2 – Динаміка показників місцевих бюджетів в розрізі загального та спеціального фондів у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн		2023 р., млн грн		Темп росту, % 2023/2022		2024 р., млн грн		Темп росту, % 2024/2023	
	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд
Доходи	527046.3	28050.7	590528.9	62080.1	112.0	221.3	628530.3	51000.4	106.4	82.2
Видатки	421543.2	62751.9	476293.0	170529.4	113.0	271.8	508025.3	163772.6	106.7	96.0
Кредитування	997.6	-69.6	371.0	5.5	37.2	-7.9	-68	-85.1	-18.3	-1547.3
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	104505.4	-34631.5	113864.8	-108454.9	109.0	313.2	120573	-112687	105.9	103.9

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

Видатки загального фонду місцевих бюджетів у 2024 році склали 508 млрд 25.3 млн грн, а спеціального фонду - 163 млрд 772.6 млн грн. В порівнянні з 2023 роком видатки загального фонду зросли на +31,7 млрд грн (+6,7%), спеціального фонду – скоротилися на -6,75 млрд грн (або на -4,0%). Статистика свідчить, що темпи зростання видатків місцевих бюджетів в досліджуваному періоді перевищують темпи зростання доходів, що може призвести до фінансової напруги, зростання дефіциту й необхідності залучення додаткових коштів.

Динаміку показників доходів місцевих бюджетів у 2022-2024 рр. за групами відповідно до бюджетної класифікації подано в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Динаміка показників доходів місцевих бюджетів за групами у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р.		2023 р.		2024 р.		Темп росту, %	
	млн. грн.	структура, %	млн. грн.	структура, %	млн. грн.	структура, %	2023/ 2022	2024/ 2023
РАЗОМ по місцевих бюджетах	555097.08	100.00	652609.1	100.00	679530.9	100.00	117.57	104.13
Податкові надходження	393460.65	70.88	434540.9	66.59	441094.2	64.91	110.44	101.51
Неподаткові надходження	22041.14	3.97	36511.4	5.59	43603.7	6.42	165.65	119.42
Доходи від операцій з капіталом	2275.98	0.41	3621.9	0.55	4854.9	0.71	159.14	134.04
Від органів державного управління	136753.76	24.64	177385.2	27.18	187932.4	27.66	129.71	105.95
Від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	223.26	0.04	197.9	0.03	1427.4	0.21	88.64	721.27
Цільові фонди	342.29	0.06	351.8	0.05	618.3	0.09	102.78	175.75

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

Найбільшу частку у структурі доходів місцевих бюджетів у 2024 році складають податкові надходження 441 млрд 94.2 млн грн, або 64,91% (рисунок 2.4). В порівнянні з 2023 роком їх обсяг зріс на 6 млрд 553,3 млн грн, що складає +1,51%. В 2023 році в порівнянні з 2022 роком приріст склав +41 млрд 80,3 млн грн, або +17,57%.

В складі податкових надходжень левову частку складають податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості. В 2024 році їх величина сягнула 285,4 млрд грн. Скорочення даної статті передусім пов'язано зі суттєвим скороченням базового джерела доходів, а саме податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) (таблиця 2.4).

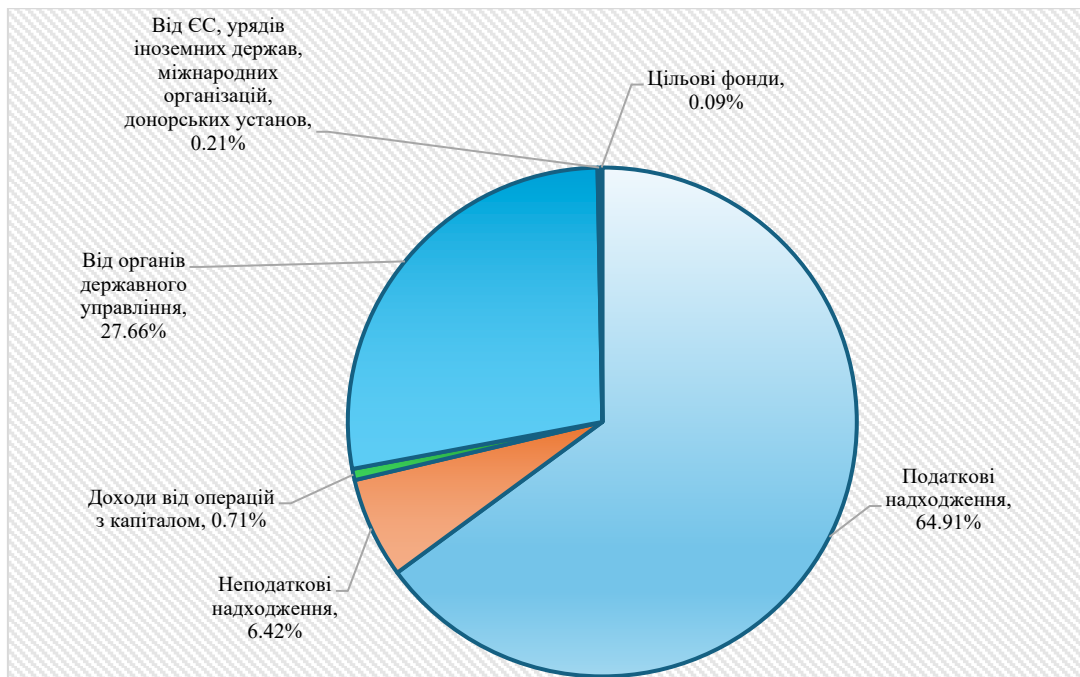

Рисунок 2.4 – Структура доходів місцевих бюджетів України в 2024 р.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [12]

В 2024 році місцеві бюджети втратили 31 млрд 867, 5 млн грн ПДФО (або $-11,0\%$), що прямо пов'язано зі переходом на зарахування ПДФО із військовослужбовців з жовтня 2023 року до державного бюджету.

Однак надходження податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки зросли і вони склали 27,1 млрд грн, що більше величини надходжень 2023 року на 12,6 млрд грн або $+86,7\%$.

Незважаючи на зменшення надходжень від ПДФО до місцевих бюджетів, більшість інших джерел доходів місцевих бюджетів продемонструвала зростання (таблиця 2.5).

Найбільше зростання в 2024 році серед місцевих податків зафіксовано по єдиному податку 13 млрд 323.79 млн грн, або $+23,9\%$, що вказує на часткове відновлення підприємницької активності й адаптацію малого бізнесу до умов воєнного стану.

Плата за землю (земельний податок з юридичних та фізичних осіб) зросла на $+8,08\%$ і залишилася стабільним джерелом доходів у структурі

місцевих бюджетів, особливо для тих громад в яких розвиненим є аграрний чи промисловий сектори.

Таблиця 2.4 – Динаміка показників податкових надходжень до місцевих бюджетів в розрізі складових у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Податкові надходження, разом з них:	393460.65	434540.90	41080.25	441094.16	6553.26	110.44	101.51
- податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	285757.25	304851.51	19094.26	285444.51	-19407.00	106.68	93.63
зокрема ПДФО	272245.34	289398.22	17152.88	257530.77	-31867.45	106.30	88.99
- податки на власність	0.16	0.32	0.16	0.50	0.18	200.00	156.25
- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	8740.96	5982.27	-2758.69	6525.36	543.09	68.44	109.08
- внутрішні податки на товари та послуги	13081.53	22399.28	9317.75	27838.16	5438.88	171.23	124.28
- окремі податки і збори, що зараховуються до місцевих бюджетів	0.03	0.04	0.01	0.02	-0.02	133.33	50.00
- місцеві податки та збори	84305.09	100008.76	15703.67	119814.31	19805.55	118.63	119.80
- інші податки та збори	1575.63	1298.72	-276.91	1471.30	172.58	82.43	113.29

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

Суттєве зростання варто також відзначити по внутрішніх податках на товари та послуги (акцизних надходженнях), зокрема, загальний акциз додав за 2024 рік +24,3%, а окремо акциз із пального зріс на +43,0%. Це стало можливим за рахунок активізації роздрібного ринку пального, а також внесених змін у законодавство щодо ставок і його адміністрування.

Загалом місцеві податки і збори в 2024 році зросли на 19,8%, зокрема податок на нерухоме майно – 14,62%, збір за місця паркування транспортних засобів – 15,01%, туристичний збір – 22,71%, єдиний податок – 23,88% тощо), що є позитивним сигналом щодо поступового повернення господарської активності на місцях.

Таблиця 2.5 - Динаміка надходження місцевих податків та зборів у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Місцеві податки та збори, з них:	84305.09	100008.76	15703.67	119814.31	19805.55	118.63	119.80
- податок на майно	36790.79	43829.38	7038.59	50237.86	6408.48	119.13	114.62
зокрема земельний податок	11126.32	12086.79	960.47	13063.88	977.09	108.63	108.08
- збір за місця для паркування транспортних засобів	101.79	151.39	49.60	174.12	22.73	148.73	115.01
- туристичний збір	186.44	222.62	36.18	273.17	50.55	119.41	122.71
- єдиний податок	47226.07	55805.37	8579.30	69129.16	13323.79	118.17	123.88

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

Незважаючи на зростання більшості власних доходів, ці кошти наразі не можуть перекрити втрати від податку на доходи фізичних осіб. Це показує, наскільки дохідна база місцевої влади є вразливою і залежить від рішень, що приймаються на центральному рівні. Хоча, здавалося б, створюється більш сучасна система доходів, її розмір ще недостатній для повноцінного функціонування бюджетів розвитку і реалізації важливих стратегічних планів та програм.

Отже, у 2024 році спостерігаються зміни у пріоритетах: місцеві громади активніше взялися за розвиток альтернативних джерел фінансування. Проте, головне джерело доходів – ПДФО – зберігає свою критичну важливість. Без

повного чи часткового повернення цього податку, або без запровадження нового механізму вирівнювання фінансових можливостей, значна кількість територіальних громад ризикує втратити власну фінансову спроможність. У зв'язку з цим гостро постає питання справедливого розподілу податкових надходжень в системі багаторівневого управління. Такий розподіл має дозволити громадам не лише функціонувати в умовах війни, але й інвестувати у свій розвиток, залучати кошти для відбудови та стимулювати економічну діяльність.

Неподаткові надходження до місцевих бюджетів в 2024 році склали 43,6 млрд грн, або 6,42% структури доходів, і були сформовані переважно за рахунок власних надходжень бюджетних установ (таблиця 2.6).

Таблиця 2.6 – Динаміка показників неподаткових надходжень до місцевих бюджетів в розрізі складових у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Разом неподаткові надходження, з них:	22041.14	36511.37	14470.23	43603.70	7092.33	165.65	119.42
- доходи від власності та підприємницької діяльності	1312.10	1777.67	465.57	1665.53	-112.14	135.48	93.69
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	4271.31	5298.26	1026.95	5997.84	699.58	124.04	113.20
- інші неподаткові надходження	1194.26	1960.69	766.43	4169.04	2208.35	164.18	212.63
- власні надходження бюджетних установ	15263.47	27474.75	12211.28	31771.29	4296.54	180.00	115.64

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

В 2024 році в абсолютних показниках власні надходження бюджетних установ становили 31 млрд 771.29 млн грн, або 72,86% структури

неподаткових надходжень та 4,68% загальної структури доходів місцевих бюджетів. В 2022-2024 роках їх абсолютний приріст склав 16,5 млрд грн (108,15%), з яких в 2023 році – 12,2 млрд грн (+80,0%), в 2024 році – 4,3 млрд грн (+15,6%), які були сформовані за рахунок надходжень від плати за послуги, що надаються бюджетними установами та інших джерел власних надходжень бюджетних установ.

На формування неподаткових надходжень в 2024 році також справили позитивний вплив надходження від адміністративних зборів та платежів, доходи від некомерційної господарської діяльності, які склали 6 млрд грн (+13,2%), та інші неподаткові надходження, які склали 4,2 млрд грн (+112,63%) і були сформовані за рахунок штрафів, фінансових санкцій, платежів, отриманих грантів, дарунків тощо.

Доходи від власності та підприємницької діяльності в 2024 році склали 1,66 млрд грн, що менше аналогічного показника 2023 року на -6,31%, або на -112,1 млн грн. Вони формувалися за рахунок частини чистого прибутку (доходу) державних/комунальних унітарних підприємств, дивідендів (доходу), нарахованого на акції господарських товариств, в статутних капіталах яких є державна чи комунальна власність, а також плати за розміщення тимчасово вільних коштів місцевих бюджетів на депозитних рахунках.

Доходи від операцій з капіталом в 2024 році склали 5,5 млрд грн, або 1% структури доходів місцевих бюджетів, а цільові фонди - 0,6 млрд грн, або 0,1% структури доходів місцевих бюджетів відповідно, і мають мінімальний вплив на формування ресурсної бази органів місцевого самоврядування (таблиця 2.7).

Доходи від операцій з капіталом в досліджуваному періоді мали позитивну тенденцію до зростання, їх приріст склав 3,2 млрд грн (або +140,5%) і були сформовані за рахунок продажу землі (+ 2 млрд грн) і нематеріальних активів та надходжень від продажу основного капіталу (578,87 млн грн).

Таким чином, сформований у 2024 році загальний обсяг доходів місцевих бюджетів на рівні 679,5 млрд грн наочно демонструє значну залежність місцевого самоврядування від кількох ключових джерел наповнення бюджетів, а також значну частку трансфертів з державного бюджету.

Таблиця 2.7 – Динаміка надходження доходів від операцій з капіталом та цільових фондів до місцевих бюджетів у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Доходи від операцій з капіталом, разом з них:	2275.98	3621.88	1345.90	5473.15	1851.27	159.13	151.11
- надходження від продажу основного капіталу	621.34	870.90	249.56	1200.21	329.31	140.16	137.81
- кошти від продажу землі і нематеріальних активів	1654.64	2750.98	1096.34	3654.68	903.70	166.26	132.85
Цільові фонди, утворені Верховною Радою АРК, органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади	313.15	351.77	38.62	618.26	266.49	112.33	175.76

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

У 2022–2024 роках трансферти місцевим бюджетам від органів державного управління склали 187 млрд 932,44 млн грн, або 27,66% структури доходів місцевих бюджетів. В досліджуваному періоді їх обсяг зріс на 165,7 млрд грн, або в майже 8,5 разів, що пов'язано із фінансуванням додаткових заходів шляхом надання дотацій на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих й інших територіях України, які зазнали

негативного впливу в зв'язку із повномасштабною збройною агресією росії (таблиця 2.8).

Таблиця 2.8 – Динаміка показників офіційних трансфертів до місцевих бюджетів в розрізі складових у 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Доходи від органів державного управління, разом з них:	136753.76	177385.19	40631.43	187932.44	10547.25	129.71	105.95
дотації з державного бюджету місцевим бюджетам, з них:	22171.21	50334.91	28163.70	53124.36	2789.45	227.03	105.54
- базова дотація	13581.03	28958.12	15377.09	21117.71	-7840.41	213.22	72.93
- додаткова дотація з ДБ місцевим бюджетам на здійснення переданих з ДБ видатків з утримання закладів освіти та охорони здоров'я	2458.33	2950.0	491.67	2950.0	0.00	120.00	100.00
- додаткова дотація з ДБ місцевим бюджетам на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку з повномасштабною збройною агресією росії вулиць і доріг	0	17155.48	17155.48	28186.62	11031.14	#DIV/0!	164.30
субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам, з них:	114582.55	127050.29	12467.74	134808.08	7757.79	110.88	106.11
- освітня субвенція	81461.6	90667.06	9205.46	104182.69	13515.63	111.30	114.91

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [12]

Дотації з державного бюджету місцевим бюджетам в 2024 році склали 53 млрд 124.36 млн грн, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам – 134 млрд 808.08 млн грн.

Серед них найбільшими за обсягами є:

- базова дотація - перераховано в сумі 21 млрд 117.71 млн грн, або 100,0% до розпису асигнувань;

- додаткова дотація на здійснення повноважень ОМС на деокупованих, тимчасово окупованих та інших територіях України, що зазнали негативного впливу у зв'язку із повномасштабною збройною агресією російської федерації – 28 млрд 186,62 млн грн, або 100,0% до розпису;

- освітня субвенція - 104 млрд 182,7 млн грн або 100,0% до розпису.

Загалом у 2022–2024 роках розподіл трансфертів місцевим бюджетам відбувався нерівномірно як між типами громад, так і за роками (рисунок 2.5).

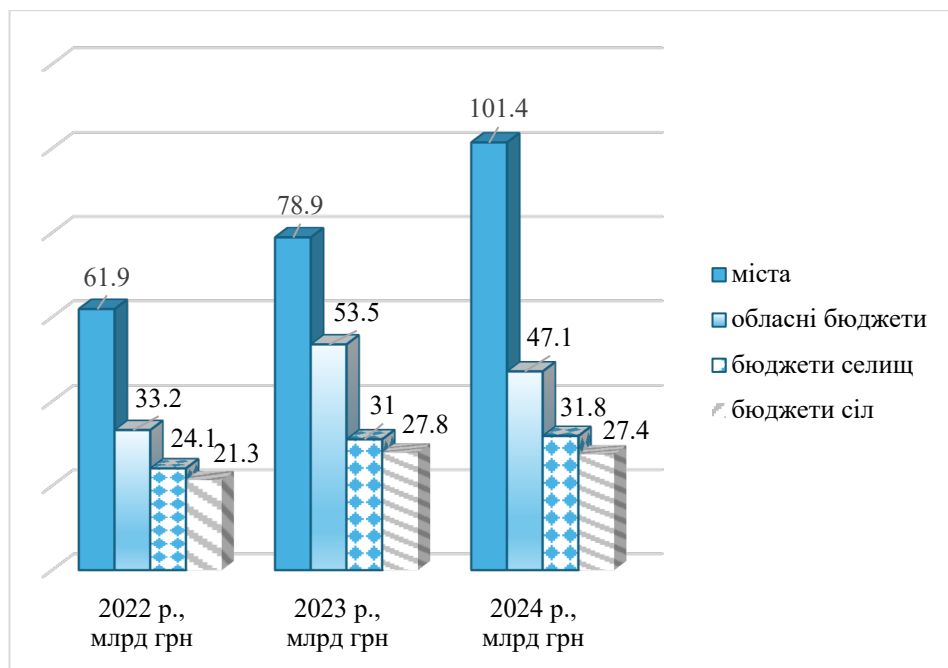

Рисунок 2.5 – Динаміка міжбюджетних трансфертів між типами громад в -2022-2024 рр.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [12]

Найбільші обсяги трансфертів отримували міста. У 2022-му - до 61,9 млрд грн, у 2023 році - до 78,9 млрд грн, в 2024 – до 101,4 млрд грн. Значне зростання обсягів трансфертів в 2024 році пояснюється концентрацією функцій (освіта, медицина і ВПО) в міських громадах.

Загалом трансферти найвідчутніше коливаються в міст і в обласних бюджетах, а селища і села демонструють більш передбачувану динаміку, що вказує на стабільний рівень державної підтримки.

Для проведення деталізованого аналізу необхідно також розрахувати показники фінансової самостійності бюджетів, що дозволить нам зрозуміти, наскільки вони є стійкими за рахунок акумулювання власних надходжень, а території податкоспроможними (таблиця 2.9).

Таблиця 2.9 – Показники оцінки фінансової стійкості місцевих бюджетів України в 2022-2024 рр.

Показники	Формула	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Коефіцієнт податкової спроможності, < 2.0	видатки МБ / податкові надходження	1.23	1.49	1.52
Коефіцієнт трансфертів	сума трансфертів/ загальний фонд	0.26	0.30	0.30
Коефіцієнт бюджетного забезпечення, грн	обсяг доходів бюджетів/ кількість населення	13473.23	17782.26	18981.31
Коефіцієнт податкової самостійності, > 0.8	податкові надходження/ доходи без трансфертів	0.94	0.91	0.90
Коефіцієнт міжбюджетних відносин	(дотації + субвенції)/ обсяг доходів	0.00	0.27	0.08

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [2, 12]

Слід відмітити, що попри війну в Україні, місцеві бюджети залишаються фінансово стійкими завдяки адаптації, нарощенню частки ПДФО (64% залишається в розпорядженні місцевих бюджетів) та державній підтримці за рахунок трансфертів.

2.2 Загальна характеристика Чемеровецької селищної ради як органу місцевого самоврядування та оцінка формування доходів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 роках

Чемеровецька селищна територіальна громада [55] - громада України, створена в Кам'янець-Подільському районі Хмельницької області створена протягом серпня–вересня 2016 р за результатами напрацьованих і прийнятих сільськими радами Чемеровецького району Хмельницької області рішень на основі Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» [39]. За результатами об'єднання 18 сільських рад до Чемеровецької селищної ради увійшли 46 населених пункти району, що дало старт для функціонування новоствореного органу місцевого самоврядування сучасного формату. Адміністративним центром територіальної громади є селище Чемерівці.

Загальна площа, яку займає територія Чемеровецької селищної ради складає 620,46 кв.км, чисельність наявного населення на 01.01.2025 р. складає 25097 осіб [55].

Чемеровецька селищна рада - орган місцевого самоврядування, який представляє територіальну громаду, здійснює від її імені і в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування в межах і в спосіб, що визначені Конституцією України [20], Законом України «Про місцеве самоврядування в Україні» [44], Європейською хартією місцевого самоврядування [16] та іншими законодавчими актами. Загальний склад Чемеровецької селищної ради – 26 депутатів, які обираються жителями територіальної громади на засадах загального, рівного та прямого виборчого права шляхом проведення таємного голосування.

Пленарні засідання Чемеровецької селищної ради, засідання постійних комісій є відкритими і гласними. Відкритість і гласність у діяльності селищної ради забезпечується шляхом стабільного і прогнозованого функціонування офіційного веб-сайту селищної ради [55], присутності почесних гостей та

членів територіальної громади, представників ЗМІ, запрошених осіб на пленарних засіданнях селищної ради і засіданнях її комісій в порядку, що передбачений Регламентом ради.

Структура апарату Чемеровецької селищної ради і системи її виконавчих органів включає: відділ земельних ресурсів; відділ ЖКГ, інфраструктури, будівництва і цивільного захисту населення; відділ економічного розвитку; відділ містобудування та архітектури; відділ фінансів; відділ бухгалтерського обліку, звітності та господарського забезпечення; відділ освіти, молоді та спорту; відділ з питань соціальної політики; відділ культури та туризму; загальний відділ; центр надання адміністративних послуг; служба у справах дітей; юридичний відділ; сектор з питань оборонної та мобілізаційної роботи [55].

Відділ фінансів селищної ради є виконавчим органом Чемеровецької селищної ради, створений для забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку громади й ефективного використання її фінансових ресурсів. Засновником відділу фінансів є Чемеровецька селищна рада відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [44]. Відділ фінансів підзвітний та підконтрольний голові селищної ради та його першому заступнику відповідно до розподілу повноважень, а також підзвітний і підконтрольний департаменту фінансів Хмельницької ОВА, Міністерству фінансів України.

До основних завдань відділу фінансів Чемеровецької селищної ради належать:

- забезпечення реалізації бюджетної політики на території селищної ради;
- складання проєкту селищного бюджету, його подання на розгляд виконкому і затвердження селищною радою;
- представлення прогнозу селищного бюджету і проєкту рішення про селищний бюджет, його схвалених виконавчим комітетом, на постійних комісіях і пленарних засіданнях селищної ради;

- забезпечення виконання селищного бюджету відповідно до норм чинного бюджетного законодавства;
- підготовка пропозицій щодо соціально-економічного розвитку Чемеровецької селищної ради та фінансового забезпечення таких заходів;
- розробка пропозицій із вдосконалення методів фінансового та бюджетного планування, забезпечення фінансування витрат;
- здійснення контролю за дотриманням підприємствами (установами і організаціями) чинного законодавства щодо використання бюджетних коштів і коштів цільових фондів, які утворені селищною радою;
- забезпечення загальної організації та управління виконанням бюджету, координація діяльності всіх учасників бюджетного процесу із питань виконання селищного бюджету;
- здійснення контролю за дотриманням чинного бюджетного законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу.

Бюджет Чемеровецької селищної територіальної громади є головним фінансовим документом громади, що визначає її доходи і видатки для забезпечення соціально-економічного та культурного розвитку, регламентує фінансову і господарську діяльність органів місцевої влади та бюджетних установ. Він виступає складним механізмом публічного управління, через який забезпечується життєдіяльність місцевої громади.

Динаміка доходів та видатків бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 роках засвідчує структурну збалансованість, зокрема видатки на 100% покривалися за рахунок доходів, а в бюджеті сформовано профіцит (таблиця 2.10).

В досліджуваному періоді доходи бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади зросли з 235.33 млн грн до 281.54 млн грн, що відповідає 46,21 млн грн приросту, з яких 17,74 млн грн приросту в 2023 році (+7,54%) та 28,47 млрд грн приросту в 2024 році (+11,25%).

Видатки бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 роках демонстрували також позитивну тенденцію, зокрема зросли з

214.06 млн грн до 277.43 млн грн, що відповідає 63,37 млн грн приросту, зокрема в 2023 році +26,49 млн грн (+12,38%) та в 2024 році +36,88 млн грн (+15,33%). У 2023 році темп зростання доходів був вищим за темп зростання видатків на +4,84%, у 2024 році - на +4,08%. Таке позитивне сальдо вказує на здоровий фінансовий стан бюджету, що дозволяє створювати резерви та фінансувати нові проекти без збільшення запозичень.

Таблиця 2.10 – Динаміка показників виконання бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Доходи	235.33	253.07	17.74	281.54	28.47	107.54	111.25
Видатки	214.06	240.55	26.49	277.43	36.88	112.38	115.33
Кредитування	-14.00	0.00	14.00	-87.00	-87.00	0.00	-
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	21.27	12.52	-8.75	4.11	-8.41	58.86	32.83

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

За 2024 рік до загального фонду селищного бюджету надійшло коштів в сумі 262.0 млн грн, що на 8,38 млн грн (+103,31%) більше запланованого показника на відповідний період. В порівнянні з 2023 роком надходження загального фонду бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади зросли на 8,93 млн грн (+3,53%).

До спеціального фонду селищного бюджету в 2024 році надійшло коштів у сумі –19,54 млн грн, що на 4,65 млн грн (+31,23%) більше показника попереднього року (таблиця 2.11). В 2023 та 2024 роках за спеціальним фондом був сформований дефіцит в сумі 21,21 млн грн та 2,27 млн грн, що пов'язано із необхідністю фінансування непередачуваних витрат, як наслідків війни, і одночасним недофінансуванням запланованих цільових програм.

Таблиця 2.11 – Динаміка показників виконання бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в розрізі загального та спеціального фондів в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн		2023 р., млн грн		Темп росту, % 2023/2022		2024 р., млн грн		Темп росту, % 2024/2023	
	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд	загальн. фонд	спец. фонд
Доходи	214.60	20.73	253.07	14.89	117.93	71.83	262.00	19.54	103.53	131.23
Видатки	199.61	14.45	240.55	36.09	120.51	249.76	255.53	21.90	106.23	60.68
Кредитування	0.00	-0.01	0.00	0.01	-	-100.00	0.00	-0.09	-	-870.00
Дефіцит (-)/ Профіцит (+)	14.99	6.29	12.52	-21.21	83.52	-337.20	6.47	-2.27	51.68	10.72

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

Податкові надходження бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2024 році склали 179.11 млн грн, що більше показника 2023 року на 25,6 млн грн (або +16,68%) (таблиця 2.12). В досліджуваному періоді зростання податкових надходжень до бюджету склало 43,24 млн грн (+31,82%).

Таблиця 2.12 – Динаміка надходжень бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в розрізі груп доходів в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Податкові надходження	135.87	153.51	17.64	179.11	25.60	112.98	116.68
Неподаткові надходження	10.77	16.90	6.13	14.74	-2.16	156.92	87.22
Доходи від операцій з капіталом	12.18	0.35	-11.83	2.47	2.12	2.87	705.71
Офіційні трансферти	76.51	97.20	20.69	85.22	-11.98	127.04	87.67
Разом	235.33	267.96	32.63	281.54	13.58	113.87	105.07

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

В структурі бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2024 році податкові надходження складають 63,62% (рисунок 2.6). В

досліджуваному періоді їх обсяг і частка в структурі місцевого бюджету зростають, що вказує на покращення економічної ситуації в громаді, а також є результатом ефективнішого адміністрування податків, що надає більшу фінансову самостійність органам місцевого самоврядування.

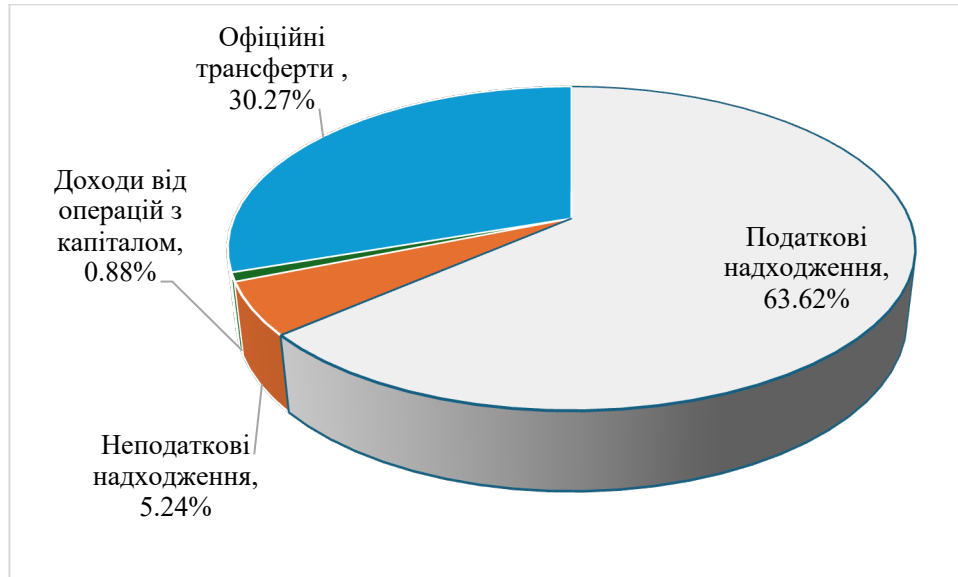

Рисунок 2.6 – Структура доходів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2024 р.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [55]

Зростання податкових надходжень Чемеровецької селищної територіальної громади відбулося в основному за рахунок ПДФО та місцевих податків і зборів, зокрема єдиного податку та податку на майно.

Так, надходження від податку на доходи з фізичних осіб в 2024 році склали 120,82 млн грн, що в порівнянні з 2023 роком більше на +15,44 млн грн (+14,65%), а в порівнянні з 2022 роком на 25,01 млн грн (+26,1%) (таблиця 2.13). Такому зростанню сприяло підняття розміру мінімальної заробітної плати та збільшення відсотку надходження до місцевого бюджету з 60% до 64%.

Таблиця 2.13 – Динаміка податкових надходжень бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Податкові надходження, разом	135.87	153.51	17.64	179.11	25.60	112.98	116.68
з них:							
- податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості, зокрема	95.83	105.40	9.57	120.91	15.51	109.99	114.72
ПДФО	95.81	105.38	9.57	120.82	15.44	109.99	114.65
податок на прибуток підприємств	0.02	0.01	-0.01	0.09	0.08	50.00	900.00
- рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	0.33	0.29	-0.04	0.32	0.03	87.88	110.34
- внутрішні податки на товари та послуги	5.12	8.36	3.24	9.97	1.61	163.28	119.26
- місцеві податки та збори	34.52	39.36	4.84	47.80	8.44	114.02	121.44
- інші податки та збори	0.07	0.10	0.03	0.11	0.01	142.86	110.00

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

Надходження місцевих податків та зборів в 2024 році склали 47,8 млн грн, що в порівнянні з 2023 роком більше на +8,44 млн грн (+21,44%), а в порівнянні з 2022 роком на +13,28 млн грн (+38,47%) (таблиця 2.14). Такому зростанню сприяло збільшення надходжень єдиного податку, який склав в 2024 році 30.77 млн грн, що більше показника 2023 року на +5,32 млн грн (+20,9%). В порівнянні з 2022 роком обсяг надходжень від єдиного податку зріс на +7,29 млн грн (+31,05%).

Податок на майно в бюджеті Чемеровецької селищної територіальної громади в 2024 році акумульовано в розмірі 17,02 млн грн, на що суттєво вплинуло надходження земельного податку (за результатами оренди та

продажу землі в громаді). В досліджуваному періоді зростання податку на майно склало + 5,98 млн грн (+54,16%).

Таблиця 2.14 – Динаміка надходження місцевих податків і зборів до бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Місцеві податки та збори, з них:	34.52	39.36	4.84	47.80	8.44	114.02	121.44
- податок на майно	11.04	13.89	2.85	17.02	3.13	125.82	122.53
зокрема земельний податок	2.21	2.93	0.72	2.72	-0.21	132.58	92.83
- туристичний збір	0.00	0.01	0.01	0.01	0.00	-	100.00
- єдиний податок	23.48	25.45	1.97	30.77	5.32	108.39	120.90

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

Динаміку найвагоміших податкових надходжень до бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 роках подано на рисунку 2.7.

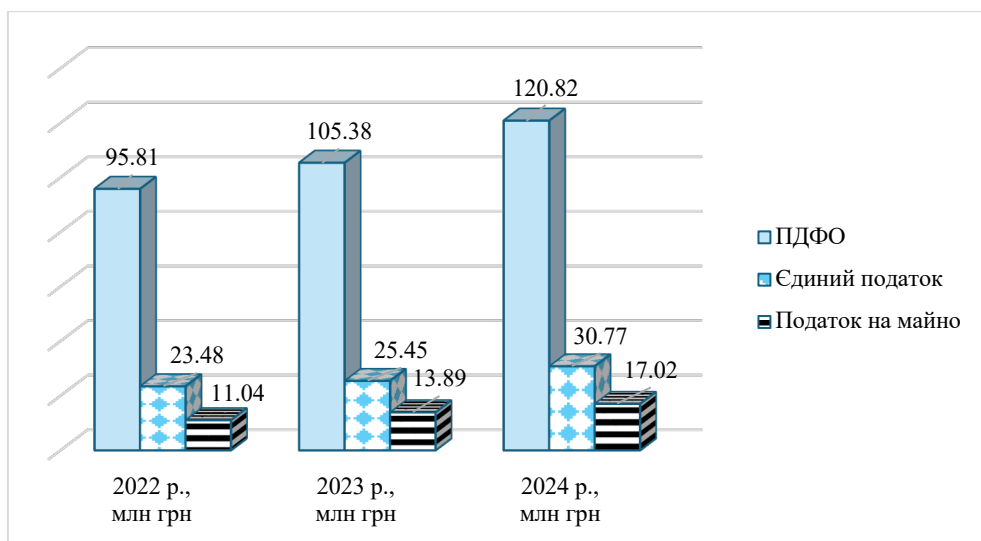

Рисунок 2.7 – Динаміка найвагоміших за обсягами податкових надходжень до бюджету Чемеровецької селищної ТГ в 2022-2024 рр.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [55]

Обсяг неподаткових надходжень до бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2024 році склав 14.74 млн грн, що менше показника 2023 року на 2,16 млн грн (-12,78%) (таблиця 2.15).

Таблиця 2.15 – Динаміка неподаткових надходжень бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Неподаткові надходження, разом з них:	10.77	16.90	6.13	14.74	-2.16	156.92	87.22
- доходи від власності та підприємницької діяльності	0.18	0.22	0.04	0.56	0.34	122.22	254.55
- адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності	2.08	2.27	0.19	2.65	0.38	109.13	116.74
- інші неподаткові надходження	0.06	0.23	0.17	0.82	0.59	383.33	356.52
- власні надходження бюджетних установ	8.45	14.18	5.73	10.71	-3.47	167.81	75.53

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

Вони сформовані переважно за рахунок власних надходжень бюджетних установ та організацій і складають в 2024 році 10.71 млн грн (76,1%) структури неподаткових надходжень. До власних надходжень бюджетних установ належать кошти, отримані як плата за послуги та від господарської діяльності, а також благодійні внески, гранти і дарунки. Вони є частиною спеціального фонду бюджету. В порівнянні з 2023 роком власні надходження бюджетних установ скоротилися на 3,47 млн грн (-24,47%) за рахунок скорочення обсягів надання платних послуг через зниження попиту на них. В 2022 році власні надходження бюджетних установ в бюджеті територіальної громади в 2022 року склали 8,45 млн грн (рисунок 2.8).

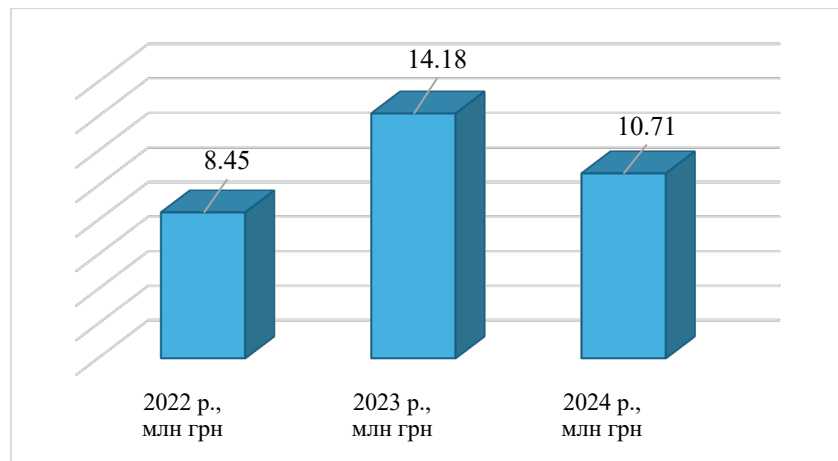

Рисунок 2.8 – Динаміка власних надходжень бюджетних установ до бюджету Чемеровецької селищної ТГ в 2022-2024 рр.

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [55]

Надходження від адміністративних зборів та платежів, доходів від некомерційної господарської діяльності сформовані переважно за рахунок плати за надання адміністративних послуг. Загальний обсяг надходжень 2024 року за даною статтею склав 2,65 млн грн і зріс в досліджуваному періоді на 570 тис грн.

Доходи від операцій з капіталом бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2024 році склали 2,47 млн грн, що більше показника 2023 року на 2,12 млн грн. В порівнянні з 2022 роком дана стаття надходжень скоротилася на 9,71 млн грн (таблиця 2.16). Головним джерелом даних надходжень є кошти від продажу землі і нематеріальних активів, які в 2022 році склали 2,17 млн грн, в 2023 році – 350 тис. грн, в 2024 році – 2,43 млн грн.

В складі доходів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади офіційні трансферти складають в 2024 році 85,22 млн грн (або 30,27% загальної структури доходів). В досліджуваному періоді обсяг міжбюджетних трансфертів у бюджеті селищної громади зріс на 8,71 млн грн (+11,4%), зокрема в 2023 році зростання склало 20,69 млн грн (+27,04%), тоді як в 2024 році їх обсяг скоротився на 11,98 млн грн (-12,33%) (таблиця 2.17).

Таблиця 2.16 – Динаміка доходів від операцій з капіталом бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Доходи від операцій з капіталом, разом з них:	12.18	0.35	-11.83	2.47	2.12	2.87	705.71
- надходження від продажу основного капіталу	0.01	0.00	-0.01	0.04	0.04	0.00	-
- кошти від продажу землі і нематеріальних активів	12.17	0.35	-11.82	2.43	2.08	2.88	694.29

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

Серед офіційних трансфертів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр. базова дотація та субвенції.

Таблиця 2.17 – Динаміка офіційних трансфертів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	2022 р., млн грн	2023 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2023/2022, млн грн.	2024 р., млн грн	Абсолютне відхилення 2024/2023, млн грн.	Темп росту, %	
						2023/ 2022	2024/ 2023
Доходи від органів державного управління, разом з них:	76.51	97.20	20.69	85.22	-11.98	127.04	87.67
- базова дотація	6.78	31.97	25.19	1.41	-30.56	471.53	4.41
- освітня субвенція	63.99	60.18	-3.81	74.02	13.84	94.05	123.00

Джерело: розраховано авторами за матеріалами [55]

Найбільшим за обсягом міжбюджетним трансфертом є освітня субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам, яка спрямовується на

оплату праці із нарахуваннями для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. В 2024 році вона перерахована до бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в сумі – 74,02 млн грн. В досліджуваному періоді даний вид міжбюджетного трансферту зростає на 10,03 млн грн, що є закономірним в умовах зростання заробітної плати для працівників бюджетних установ пропорційно зростанню мінімальної заробітної плати.

В 2024 році базову дотацію бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади перераховано в сумі 1,41 млн грн, що менше показника 2022 року на 5,37 млн грн, а в порівнянні з 2023 роком на 30,56 млн грн. вона надана з метою горизонтального вирівнювання їхньої податкоспроможності та забезпечення виконання повноважень в умовах війни.

Відповідно до планових призначень 2024 року до бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади надійшли ще інші вагомні міжбюджетні трансферти, зокрема: «дотація із місцевого бюджету на здійснення переданих із ДБУ видатків на утримання закладів освіти і охорони здоров'я за рахунок відповідної додаткової дотації із державного бюджету» – 1 млн 602,1 тис. грн.; «субвенція із місцевого бюджету на здійснення переданих видатків в сфері освіти за рахунок коштів освітньої субвенції» – 1 млн 814,9 тис. грн.; «субвенція зі місцевого бюджету на забезпечення якісної, сучасної і доступної ЗСО «Нова українська школа» за рахунок відповідної субвенції із державного бюджету» – 1 млн 328,0 тис. грн; «субвенція із місцевого бюджету за рахунок залишку коштів освітньої субвенції, який утворився на початок бюджетного періоду» – 3 млн 42,1 тис. грн; «субвенція із державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення харчуванням учнів початкових класів закладів ЗСО» – 610,5 тис. грн по загальному фонду та 2 млн 32,1 тис. грн по спеціальному фонду; «субвенція із державного бюджету місцевим бюджетам на покращення якості гарячого харчування

учнів початкових класів ЗСО» – 313 ,3 тис. грн.; інші дотації з місцевого бюджету – 302,6 тис. грн [55].

Розраховані нами показники оцінки фінансової стійкості бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади (таблиця 2.18) свідчать про зростання податкової спроможності та самостійності місцевого бюджету, зменшення залежності від міжбюджетних трансфертів.

Таблиця 2.18 – Показники оцінки фінансової стійкості бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр.

Показники	Формула	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Коефіцієнт податкової спроможності, < 2.0	видатки МБ / податкові надходження	1.58	1.57	1.55
Коефіцієнт трансфертів	сума трансфертів/ загальний фонд	0.36	0.38	0.33
Коефіцієнт бюджетного забезпечення, грн	обсяг доходів бюджетів/ кількість населення	4501.38	4642.29	4752.12
Коефіцієнт податкової самостійності, > 0.8	податкові надходження/ доходи без трансфертів	0.86	0.90	0.91
Коефіцієнт міжбюджетних відносин	(дотації + субвенції)/ обсяг доходів	0.33	0.36	0.30

Джерело: розраховано авторами

Для забезпечення більш детального аналізу та формулювання висновків про ефективність формування та виконання дохідної частини місцевих бюджетів загалом та бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади зокрема, проведемо оцінку їх фінансової спроможності, що дозволить визначити напрями вдосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів.

3 НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГРОМАД ТА РЕГІОНІВ

Реформа місцевого самоврядування в Україні, проведена на засадах децентралізації влади, сприяла посиленню фінансових можливостей територіальних громад.

Однак скорочення питомої ваги місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України є не просто статистикою, а це стратегічним застереженням, яке вказує на втрату балансу багаторівневого врядування (рисунок 3.1).

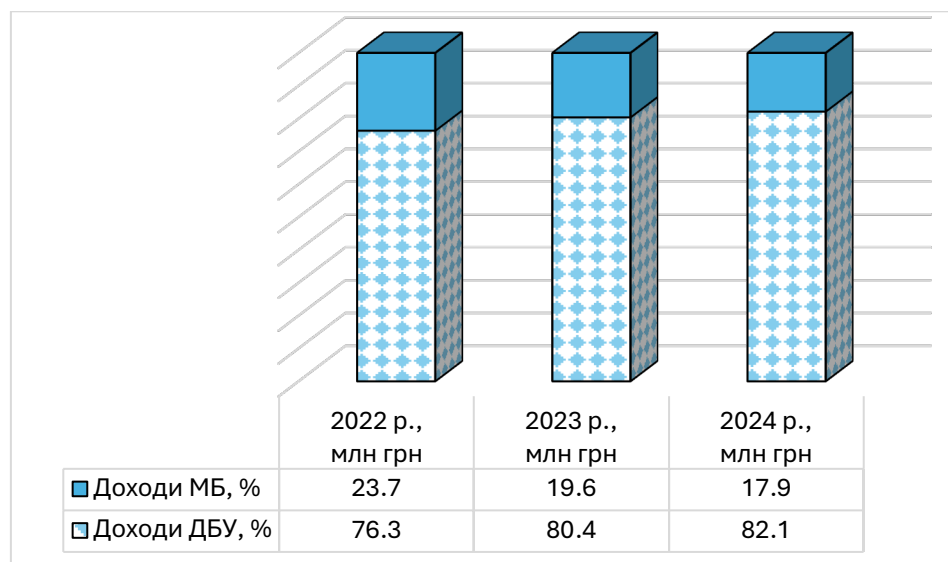

Рисунок 3.1 – Частка доходів місцевих бюджетів у Зведеному бюджеті України в 2022-2024 роках

Джерело: побудовано авторами за матеріалами [12]

Реформа децентралізації, яка стартувала в 2015 році, надала місцевим органам влади інструменти, які є ефективними в умовах можливих викликів, зокрема і викликів війни, яка триває в Україні. Однак надмірна централізація, яка спостерігається протягом останніх трьох років, може повністю знецінити логіку та здобутки цієї реформи, а це спричинить втрату довіри до місцевих

органів влади та зменшення їх фінансової спроможності. Наслідком централізації може стати зниження якості послуг, неможливості утримувати інфраструктуру та формувати довгострокові плани розвитку регіонів і громад. Тому на державному рівні необхідно повернутися до справедливого розподілу фінансів на засадах фіскальної симетрії, поступово перерозподіляючи ресурси відповідно до делегованих повноважень місцевих органів влади, що забезпечить зміцнення їхньої власної податкової бази на територіях у післявоєнний період.

З метою оцінювання спроможності територіальних громад на загальнодержавному рівні використовується модель 10-бального тесту Кена Брауна. «Узагальнені дані щодо результатів оцінювання фінансової спроможності ТГ України за підсумками 2024 р. із використанням дозволили здійснити розподіл 1331 ТГ України (без врахування 107 тимчасово окупованих ТГ) за рівнями їх спроможності на високий, оптимальний, задовільний, низький, критичний» [52].

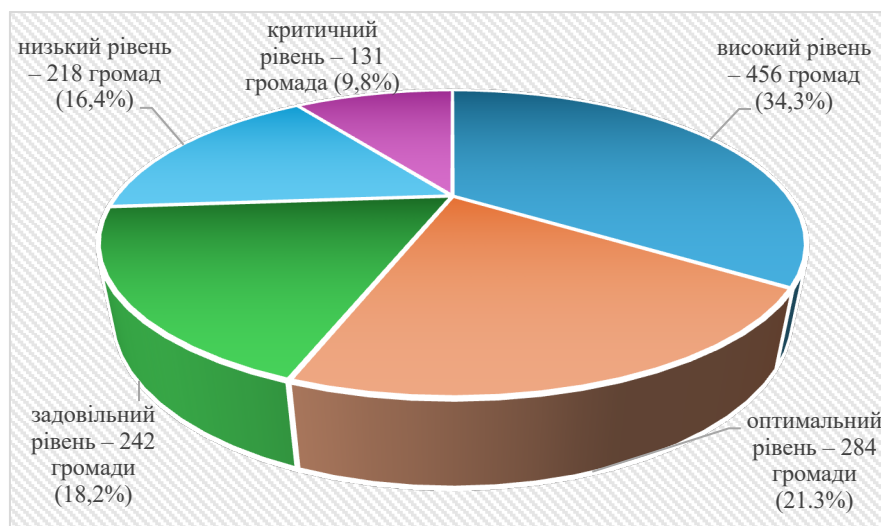

Рисунок 3.2 – Структура загальнонаціонального розподілу територіальних громад в 2024 р. за рівнями їх спроможності

Джерело: побудовано за матеріалами [52]

Так, за результатами такого оцінювання, у 2024 р. високий рівень продемонстрували 34,3% територіальних громад; оптимальний рівень – 21,3%

територіальних громад; задовільний рівень – 18,2% територіальних громад; низький рівень – 16,4% територіальних громад; критичний рівень – 9,8% територіальних громад (рисунок 3.2).

Слід відмітити, що в 2024 р. в порівнянні з 2023 р. ситуація покращується в бік зменшення кількості громад із критичним і низьким рівнем спроможності.

На теренах Хмельницької області офіційно зареєстровано 61 територіальну громаду. За рівнем їх спроможності вони розподілилися таким чином (рисунок 3.3): високий рівень – 24,6% територіальних громад; оптимальний рівень – 27,0% територіальних громад; задовільний рівень – 27,9% територіальних громад; низький рівень – 11,5% територіальних громад; критичний рівень – 8,1 % територіальних громад.

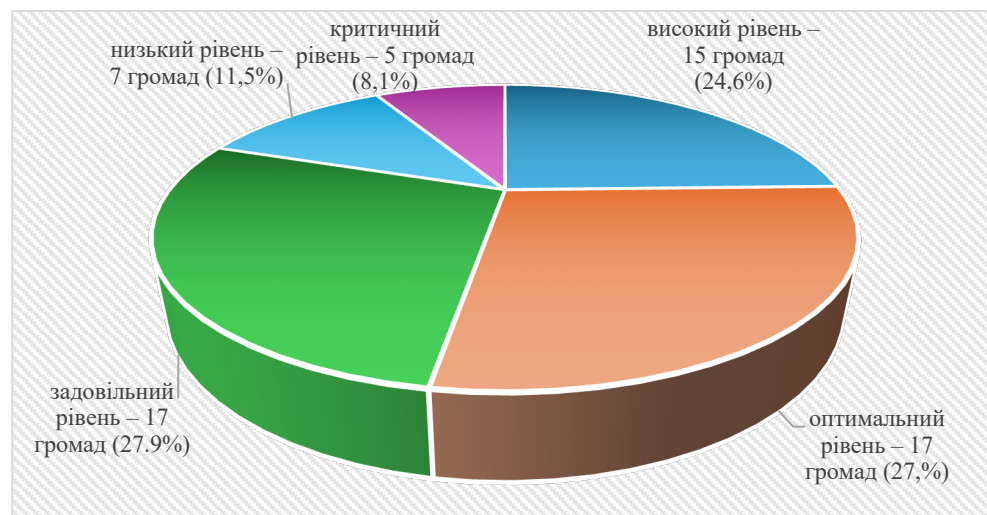

Рисунок 3.3 – Структура розподілу територіальних громад Хмельниччини в 2024 р. за рівнями їх фінансової спроможності

Джерело: побудовано за матеріалами [52]

Враховуючи те, що бюджет Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр. нарощує податкову спроможність та самостійність, скорочується його залежність від міжбюджетних трансфертів, доцільно оцінити його фінансову спроможність за показниками, що визначені Методикою оцінювання рівня спроможності територіальних громад [27-28] із

врахуванням адаптованої моделі 10-бального тесту Кена Брауна, яка характеризує основні показники соціально-економічного розвитку (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1 - Оцінка фінансової спроможності Чемеровецької селищної територіальної громади в 2023-2024 роках

Показник	2023 р.	2024 р.
Чисельність наявного населення станом на 01.01. поточного року, тис. чол	26,809	26,809
Площа, км ²	623,0	623,0
Доходи загального фонду на мешканця, грн	5 823,1	6 815,8
Видатки загального фонду на мешканця, грн	8 927,9	9 523,9
Видатки на утримання апарату управління на мешканця, грн	1 308,9	1 364,9
Капітальні видатки на 1 мешканця, грн	1 031,0	434,5
Рівень дотаційності бюджетів, %	16,9%	0,8%
Частка управлінських видатків, %	22,5%	20,0%
Частка бюджетних видатків на оплату праці, %	68,4%	69,4%
Частка капітальних видатків бюджету, %	10,1%	4,2%
Видатки на культуру, фізкультуру і спорт на мешканця, грн	530,2	647,4
Частка трансфертів у дохідній частині бюджету, %	37,1%	27,2%
Частка місцевих податків і зборів у дохідній частині загального фонду бюджету без трансфертів, %	25,2%	26,2%
Сума балів	6	4
Рівень спроможності	оптимальний	задовільний

Джерело: складено за матеріалами [27, 28, 52]

Розраховані показники вказують на те, що фінансова спроможність Чемеровецької селищної територіальної громади в 2023 році є оптимальною, а в 2024 році задовільною.

Нарощувати фінансову спроможність громади та справитися з існуючими викликами можливо лише шляхом реалізації ефективної фінансової діяльності, яка використовує місцевий бюджет як надпотужний важіль управління, через який органи місцевої влади ефективно впливають на економічні, соціальні та політичні процеси та на громадську думку.

В результаті проведення реформи децентралізації «місцеві органи влади отримали додаткові джерела наповнення дохідної частини та функціональні повноваження щодо управління ними» [33]. Це сформувало нові умови для фінансового забезпечення місцевих бюджетів, які, поряд зі зміцненням позицій та перспектив розвитку, водночас створили й певні ризики.

. Відтак, актуальним є аналіз фінансового забезпечення місцевих бюджетів в умовах децентралізації влади – визначення його переваг та недоліків, наявних загроз і можливостей для подальшого їх збалансованого використання.

Для цього варто застосувати SWOT-аналіз, який є методом стратегічного планування, який дозволяє визначити сильні та слабкі сторони поточного стану надходжень місцевих бюджетів. Основна мета його застосування – пошук шляхів підвищення рівня ресурсного забезпечення місцевих бюджетів шляхом розширення способів залучення фінансових ресурсів завдяки використанню можливостей, які місцеві органи влади отримали внаслідок децентралізації, у частині створення, розподілу та використання публічних фінансів на тривалу перспективу.

Результати SWOT-аналізу формування дохідної частини місцевих бюджетів подано в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 - SWOT-аналіз формування дохідної частини місцевих бюджетів

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
<p>Реформування місцевої влади на засадах децентралізації</p> <p>Законодавчо закріплена податкова база, з деталізацією по фондах і статтях, що формує стабільну фінансову основу бюджету</p> <p>Розширення дохідних джерел місцевих бюджетів</p> <p>Надання повноважень на тимчасове розміщення вільних коштів на депозитних рахунках, отримання позик на покриття касових розривів, здійснення зовнішніх і внутрішніх запозичень</p> <p>Функціонування державного фонду регіонального розвитку, субвенції на соціально-економічний розвиток територій</p> <p>Удосконалення податкового і бюджетного законодавства в частині децентралізації міжбюджетних відносин</p>	<p>Нерівномірна податкоспроможність</p> <p>Залежність від трансфертів</p> <p>Відсутність достатнього обсягу інформації про стан реалізації інвестиційних проєктів, очікувані результативні показники виконання бюджетних програм</p> <p>Низька ефективність управління власними ресурсами та залученням додаткових надходжень</p> <p>Дефіцит робочої сили, трудова міграція за кордон</p> <p>Високі тарифи на комунальні послуги, які значно збільшують видаткову частину бюджету на їх покриття</p> <p>Низька зацікавленість місцевого самоврядування в вивченні та запровадженні кращих практик зарубіжного досвіду формування дохідної частини місцевих бюджетів</p> <p>Відсутність системи індикаторів оцінювання діяльності ОМС щодо ресурсного забезпечення місцевих бюджетів</p>
Можливості (O)	Загрози (T)
<p>Розширення податкової бази</p> <p>Ефективне управління тимчасово вільними коштами і комунальною власністю</p> <p>Можливість залучення зовнішніх і внутрішніх інвестицій в громади та регіони</p> <p>Підвищення прозорості бюджетного процесу через публічне представлення інформації про виконання бюджетних програм</p> <p>Діючі угоди про асоціацію і зону вільної торгівлі є ЄС</p> <p>Продовження впровадження реформ децентралізації</p> <p>Реалізація міжмуніципального партнерства між територіальними громадами</p> <p>Залучення висококваліфікованих працівників у сфері управління місцевими фінансами</p>	<p>Значний відтік капіталу через геополітичну ситуацію та воєнні дії</p> <p>Ризики невиконання дохідної частини бюджету, зокрема через економічну нестабільність</p> <p>Часті зміни в податковому та бюджетному законодавстві</p> <p>Зниження престижу служби в ОМС</p> <p>Зниження діяльності ОМС</p> <p>Спад реформаторського потенціалу через відсутність фактичних результатів</p>

Джерело: складено за матеріалами [6, 33, 41, 49]

Дані отриманого SWOT-аналізу демонструють наявність широкого спектру можливостей, що можуть бути використані ОМС для подолання

загроз, що пов'язані з послабленням ресурсного забезпечення місцевих бюджетів.

Визначені можливості вказують на наявність потенціалу щодо нарощення дохідної частини місцевих бюджетів у майбутньому.

Удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в контексті забезпечення сталого розвитку громад та регіонів можливе за умови реалізації заходів, які наведені на рисунку 3.4.

Рисунок 3.4 – Заходи щодо нарощення дохідної частини місцевих бюджетів

Джерело: побудовано за матеріалами [41, 49, 52]

Таким чином, механізм формування доходів місцевих бюджетів – це комплексна система правових, організаційно-управлінських, фінансово-економічних важелів і методів, яка спрямована на формування максимального фінансового ресурсу з метою забезпечення фінансування публічних послуг на місцевому рівні, захист від викликів і загроз, сприяння стійкому функціонуванню та розвитку громад і регіонів (рисунок 3.5).

Рисунок 3.5 – Механізм формування доходів місцевих бюджетів

Джерело: побудовано за матеріалами [7, 11, 22, 32]

Таким чином проведений нами аналіз формування доходів місцевих бюджетів показав, що існуючий механізм потребує запровадження фінансових та організаційних заходів, які будуть сприяти вдосконаленню процесу

децентралізації з наділенням ширшими повноваженнями ОМС, впровадженням нових норм чинного законодавства з метою оптимізації процесів формування, розподілу та перерозподілу доходів місцевих бюджетів. Важливим питанням залишається питання забезпечення прозорості і послідовності напрямів та обсягів підтримки місцевих бюджетів; здійснення ефективної оцінки фінансово-економічного та податкового потенціалу громад та регіонів. Система таких заходів дозволить зміцнити фінансову базу ОМС і забезпечить надання їм більш широких повноважень, що в кінцевому результаті сприятиме досягненню бюджетної самостійності, стійкості, спроможності та фінансової децентралізації.

Україна більше трьох років функціонує в умовах повномасштабної збройної агресії росії, зазнає значних збитків в усіх ланках економічної, фінансової, соціальної систем, рішуче протистоїть агресії, функціонуючи у надзвичайно складних умовах. За таких надскладних умов ОМС приймають нестандартні рішення, знаходять шляхи і ресурси для забезпечення потреб громад та подолання наслідків війни.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі подано варіант вирішення наукового завдання щодо удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів в Україні за матеріалами Чемеровецької селищної ради Кам'янець-Подільського району Хмельницької області.

Нами доведено, що доходи місцевих бюджетів виступають складовою частиною фінансових ресурсів держави, які формуються за рахунок власних, закріплених і регульованих видів надходжень, акумулюються в фондах грошових коштів ОМС за рахунок податкових і неподаткових надходжень, доходів від операцій із капіталом, цільових фондів, коштів, що виділяються із бюджетів інших рівнів з метою забезпечення виконання власних і делегованих повноважень.

Вони відіграють центральну роль у забезпеченні фінансової самостійності та спроможності ОМС, чітко врегульовані нормами чинного законодавства і спрямовуються на фінансування соціально-економічного розвитку відповідних територій та регіонів, забезпечують надання ОМС послуг населенню та використовуються для вирішення місцевих проблем. Серед методів мобілізації доходів місцевих бюджетів виділяють податковий метод, неподатковий метод, трансфертний метод, позиковий метод.

Державна політика доходів місцевих бюджетів виступає комплексом правових, економічних та організаційних заходів, що визначають джерела і методи формування доходів місцевих бюджетів через закріплення за ними окремих податків і зборів, розподіл доходів між рівнями бюджетів, залучення інших надходжень у вигляді трансфертів та плати за послуги.

Нами розроблено науково обґрунтовані концептуальні засади політики формування доходів місцевих бюджетів, які пропонуємо розглядати як комплекс взаємоузгоджених заходів, які базуються на принципах і положеннях фіскальної децентралізації, бюджетній автономії, ефективного

управління і контролю, спрямовані на формування достатнього обсягу власних фінансових ресурсів в контексті забезпечення виконання повноважень органами місцевого самоврядування та ефективного управління ними. Обраний вектор політики формування доходів місцевих бюджетів, враховуючи основні положення ратифікованої Європейської хартії місцевого самоврядування та Національної стратегії доходів до 2030 року, сприяє модернізації системи фінансових відносин в бюджетній системі України, суттєво зміцнює організаційні можливості ОМС, а сама фінансова політика стає гнучкою і забезпечує формування достатніх фінансових ресурсів та враховує зростання їх вартості. Оцінка ефективності формування доходів місцевих бюджетів та контроль за повнотою надходження дозволяє визначити достатність обсягів фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій ОМС, виявити резерви для збільшення доходів, що сприяє ухваленню обґрунтованих управлінських рішень, розробці стратегічних планів розвитку громади і регіонів.

Впродовж 2022-2024 років бюджетна система України перебувала в умовах хронічного дефіциту держбюджету, тоді як місцеві бюджети продемонстрували відносну стабільність. Доходи місцевих бюджетів зросли до 679 млрд 530,9 млн грн. Приріст впродовж 2022-2024 років склав 124,4 млрд грн, з яких в 2023 році - 97,5 млрд грн (+17,6%) і в 2024 році - 26,9 млрд грн приросту (+4,1%). Видатки місцевих бюджетів в 2022-2024 роках демонстрували аналогічну тенденцію, зросли до 671 млрд 798.0 млн грн, зокрема в 2023 році - на 1,62 млрд грн (+33,6%) і в 2024 році - 25,0 млрд грн (+3,9%). Темп зростання доходів у 2024 році був вищим за темп зростання видатків, що забезпечило формування профіциту місцевих бюджетів.

У 2024 році найбільшу частку в структурі доходів місцевих бюджетів складають податкові надходження - 64,91%, а в їх складі - левову частку займають податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості. У 2024 р. їх обсяг склав 285,4 млрд грн, а скорочення даної статті доходів пов'язано із суттєвим скороченням надходжень від базового

джерела доходів - ПДФО, що безпосередньо пов'язано із переходом на зарахування ПДФО із військовослужбовців до державного бюджету з жовтня 2023 року. Загальне скорочення відсоткової частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України - це стратегічне попередження втрати балансу багаторівневого врядування, яке нівелює надбання реформи децентралізації. Однак, незважаючи на ризики та виклики війни, в 2024 році кількості громад із критичним та низьким рівнем спроможності скорочується. Завдяки адаптації до умов воєнного стану, нарощенню частки ПДФО (64% від загального обсягу акумулюється у місцевих бюджетах) та державній підтримці за рахунок трансфертів місцевим бюджетам вдається залишатися фінансово стійкими.

Чемеровецька селищна рада є органом місцевого самоврядування, що представляє селищну територіальну громаду, здійснює від її імені і в її інтересах функції та повноваження місцевого самоврядування в межах і в спосіб, що визначені чинним законодавством.

Динаміка доходів та видатків бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 роках засвідчує структурну збалансованість, зокрема видатки на 100% покривалися за рахунок доходів, а в бюджеті сформовано профіцит. Зростання податкових надходжень Чемеровецької селищної територіальної громади відбулося в основному за рахунок ПДФО та місцевих податків і зборів, зокрема єдиного податку та податку на майно. Неподаткові надходження сформовані переважно за рахунок власних надходжень бюджетних установ, які є частиною спеціального фонду бюджету, і до них належать кошти, що отримані як плата за послуги, від господарської діяльності, благодійні внески, гранти і дарунки. Формування доходів від операцій з капіталом забезпечувалося впродовж досліджуваного періоду за рахунок надходжень від продажу основного капіталу та коштів від продажу землі і нематеріальних активів. Серед офіційних трансфертів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр. найвагомішими є базова дотація та освітня субвенція. Загалом бюджет

Чемеровецької селищної територіальної громади в 2022-2024 рр. нарощує податкову спроможність та самостійність, скорочується його залежність від міжбюджетних трансфертів, однак його загальна фінансова спроможність залишається в 2023 році на оптимальному рівні, а в 2024 році - на задовільному рівні.

Враховуючи стан формування доходів місцевих бюджетів України та особливості формування доходів бюджету Чемеровецької селищної територіальної громади нами проведено SWOT-аналіз формування дохідної частини місцевих бюджетів на основі чого сформовано систему організаційних і фінансових заходів удосконалення механізму формування доходів місцевих бюджетів, що спрямована на забезпечення фінансової спроможності та стійкості громад і регіонів в умовах викликів і загроз, забезпечення їх сталого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк Н. А., Крукевич Н. М. Методичні підходи до оцінки фінансової стійкості бюджетів [Електронний ресурс] / Н. А. Антонюк, Н. М. Крукевич // Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. – 2018. - №19. – С. 10-16. - Режим доступу: <https://surl.li/rqolfo> (дата звернення: 17.11.2025)
2. Бачо Р. Й., Потокі Г. Ф., Иллар Е. Й. Оцінка податкоспроможності місцевих бюджетів в регіонах України в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / Р. Й. Бачо, Г. Ф. Потокі, Е. Й. Иллар // Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. - 2020. - Випуск 16., Том 1. - С. 111-122. . – Режим доступу: <https://surl.lu/kwicbt> (дата звернення: 02.12.2025).
3. Бюджетна декларація на 2026-2028 роки [Електронний ресурс] : постанова (№ 774) : [схвалено Кабінетом Міністрів 27 червня 2025 р.] : станом на 27.06.2025 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.lu/kwicbt> (дата звернення: 15.11.2025)
4. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях / С. В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, Добровольська О.В., Л. І. Катан. – Дніпро: Монолит, 2021. – 332 с.
5. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] : закон (№ 2456-VI) : [прийнято Верховною Радою 08 липня 2010 р.] : станом на 06.05.2023 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text> (дата звернення: 20.10.2025)
6. Ваганова Л. В., Матійчук Н. В., Микулець М. І. Оптимізація процесу прийняття управлінських рішень у формуванні місцевих бюджетів: сучасні виклики та перспективи [Електронний ресурс] / Л. В. Ваганова, Н. В. Матійчук, М. І. Микулець // Державне управління: удосконалення та розвиток.

- 2025. - № 4. – Режим доступу: DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.4.18> (дата звернення: 03.12.2025)

7. Васильєва Н. В., Гринчук Н. М., Дерун Т. М., Куйбіда В. С., Ткачук А. Ф. Місцевий бюджет і фінансове забезпечення об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. / Н. В. Васильєва, Н. М. Гринчук, Т. М. Дерун, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук. – К.: Інститут громадянського суспільства. – 2017. – 119 с.

8. Гриценко О., Халавчук В. Фіскальна децентралізація як фактор подолання соціально-економічних дисбалансів в післявоєнний період [Електронний ресурс] / О. Гриценко, В. Халавчук // Економіка та суспільство. - 2025. - №75. – Режим доступу: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-75-82> (дата звернення: 08.11.2025)

9. Грубляк О. Основні вектори змін місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації та воєнного стану [Електронний ресурс] / О. Грубляк // Галицький економічний вісник. — Тернопіль : ТНТУ. - 2023. — Том 80. — № 1. — С. 59–67. – Режим доступу: <https://surl.li/dvkmal> (дата звернення: 28.10.2025)

10. Гуменна Ю. Г., Стороженко Д. В. Система формування бюджетів місцевих рівнів: теоретичні аспекти, тенденції та перспективи розвитку [Електронний ресурс] / Ю. Г. Гуменна, Д. В. Стороженко// Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. - 2021. - № 3. - С. 222–233. – Режим доступу: DOI: [10.21272/1817-9215.2021.3-25](https://doi.org/10.21272/1817-9215.2021.3-25) (дата звернення: 28.10.2025)

11. Дем'янишин В., Лободіна З. Розвиток фінансового механізму в умовах реформування фінансової системи України [Електронний ресурс]/ В. Дем'янишин, З. Лободіна // Формування ринкової економіки в Україні : збірник наукових праць. – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. - 2020. – Вип. 43. – С. 59–80. – Режим доступу: <https://surl.li/ztytxz> (дата звернення: 08.11.2025)

12. Державний веб-портал бюджету для громадян (Open Budget) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення: 10.11.2025)

13. Децентралізація в Україні. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://decentralization.gov.ua/> (дата звернення: 11.11.2025)

14. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: [Електронний ресурс]: постанова (№ 252) : [прийнято кабінетом Міністрів 11 березня 2022 р.] станом на 30.10.2025 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.luh.gov.ua/gxkqsv> (дата звернення: 10.11.2025)

15. Дубина М.В. Концептуальні засади місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / М. В. Дубина // Scientific bulletin of the national academy of statistics, accounting and audit. – 2018. - № 1-2. - С. 188-194. - Режим доступу: [file:///Users/user/Downloads/141-Article%20Text-271-1-10-20180406%20\(3\).pdf](file:///Users/user/Downloads/141-Article%20Text-271-1-10-20180406%20(3).pdf) (дата звернення: 18.11.2025)

16. Європейська хартія місцевого самоврядування м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року [Електронний ресурс]: закон (№ 452/97-ВР) : [ратифіковано Верховною Радою 15 жовтня 1997р.]: станом на 12.12.2025. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 10.10.2025)

17. Канєва Т.В. Бюджет у системі фінансово-економічних відносин : монографія / Т. В. Канєва. – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. – 392 с.

18. Канєва Т. В., Карпенко М. Ю. Методологічні засади формування доходної частини місцевих бюджетів за сучасних умов [Електронний ресурс] / Канєва Т. В., Карпенко М. Ю // Економіка та суспільство. - 2024. - №59. – Режим доступу: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-55> (дата звернення: 01.11.2025)

19. Кириленко О., Малиняк Б., Письменний В., Горин В. та ін. Управління фінансами територіальних громад: теорія і практика / О.

Кириленко, Б. Малиняк, В. Письменний, В. Горин та ін.; [за заг. ред. О. Кириленко]. - Тернопіль: Економічна думка, 2019. - 280 с.

20. Конституція України [Електронний ресурс]: закон (№ 254к/96-ВР) : [прийнято Верховною Радою 28 червня 1996р.]: станом на 12.12.2019. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/wsmclz> (дата звернення: 20.10.2025)

21. Крупка М. І., Кульчицький М. І., Коваленко В. М. Трансформація ролі доходів місцевих бюджетів як інструменту бюджетного механізму в контексті децентралізації / М. І. Крупка, М. І. Кульчицький, В. М. Коваленко // Світ фінансів. - 2018. - Вип. 3. - С. 7-18. - Режим доступу: [file:///Users/user/Downloads/svitfin_2018_3_3%20\(1\).pdf](file:///Users/user/Downloads/svitfin_2018_3_3%20(1).pdf) (дата звернення: 29.10.2025)

22. Крутько М. Актуальні проблеми формування доходів місцевих бюджетів: правові аспекти та шляхи вирішення / М. Крутько // Юридичний вісник. – 2021. - №6. С. 89-95. – Режим доступу: http://yurvisnyk.in.ua/v6_2021/10.pdf (дата звернення: 017.11.2025)

23. Крушельницька Ю. Ю., Караван В. О., Форкун І. В. Державна політика доходів місцевих бюджетів: теоретичний аспект / Ю. Ю. Крушельницька, В. О. Караван, І. В. Форкун // Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Розвиток інноваційного фінансового управління суб'єктами економіки в умовах реалізації євроінтеграційної стратегії України», м. Хмельницький, 14 листопада 2025 року (здано до друку).

24. Лещух І. В. Доходи місцевих бюджетів в умовах війни: трансформація структури та перспективи подальшого формування [Електронний ресурс] / І. В. Лещух // Бізнес Інформ. - 2022. - № 4. - С. 74–82. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2022_4_11 (дата звернення: 01.11.2025)

25. Логвінов П. Механізм функціонування місцевих бюджетів в умовах фінансової децентралізації [Електронний ресурс] / П. Логвинов // Економіка та

суспільство. - 2024. - № 63 - Режим доступу: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-7> (дата звернення: 05.11.2025)

26. Манюк Н.А., Юрій Е.О. Методичні засади оцінки стійкості та ефективності формування місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Н. А. Манюк, Е. О. Юрій // Економіка і суспільство. – 2016. – Вип. 7. – С. 786-792. - Режим доступу: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/132.pdf (дата звернення: 14.11.2025)

27. Оцінювання фінансової спроможності територіальних громад: оновлені підходи [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.ua/news/17407> (дата звернення: 09.11.2025)

28. Оцінка фінансової спроможності територіальних громад за підсумками 2023 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://surl.li/wonmvv> (дата звернення: 09.11.2025)

29. Павленко О. П., Лагно О. О. Теоретичні аспекти формування місцевих бюджетів України [Електронний ресурс] / О. П. Павленко, О. О. Лагно// Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки». - 2021. - № 2-1. - С 46–50. – Режим доступу: DOI: <https://doi.org/10.37734/2409-6873-2021-2-8> (дата звернення: 28.10.2025)

30. Першко Л., Якобчук В., Симоненко Л., Казимірець В. Формування сучасної політики доходів місцевих бюджетів [Електронний ресурс] / Л. Першко, В. Якобчук, Л. Симоненко, В. Казимірець // Успіхи і досягнення в науці. СЕРІЯ «Управління та адміністрування». – 2025. - №8(18). – С.609-619. – Режим доступу: DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-8\(18\)-609-619](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-8(18)-609-619) (дата звернення: 10.10.2025)

31. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : закон (№ 2755-VI) : [прийнято Верховною Радою 02 грудня 2010 р]: станом на 21.08.2025 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.10.2025)

32. Полинюк Н. І. Аналіз доходів місцевих бюджетів в Україні та оцінка рівня їх фінансової самостійності / Н. І. Полинюк // Вісник Одеського національного університету. - 2016. - Том 21. Вип. 11 (53). - С. 89-94. (дата звернення: 03.11.2025)

33. Пріоритети розвитку фінансової системи України в умовах євроінтеграційних процесів : монографія / Л. Л. Гриценко, І. М. Боярко, Т. А. Васильєва та ін.; за заг. ред. д-ра екон. наук Л. Л. Гриценко. – Суми : Сумський державний університет, 2021. – 379 с.

34. Про бюджетну класифікацію [Електронний ресурс]: наказ (№ 11) : [прийнято Міністерством фінансів 14 січня 2011 р.] станом на 09 жовтня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.it/cgzrye> (дата звернення: 05.11.2025)

35. Про Державний бюджет України на 2022 рік [Електронний ресурс] : закон (№1928-IX) : [прийнято Верховною Радою 02 грудня 2021 р]: станом на 13.12.2022 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 10.11.2025)

36. Про Державний бюджет України на 2023 рік [Електронний ресурс] : закон (№2710-IX) : [прийнято Верховною Радою 03 листопада 2022 р]: станом на 06.10.2023 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 10.11.2025)

37. Про Державний бюджет України на 2024 рік [Електронний ресурс] : закон (№3460-IX) : [прийнято Верховною Радою 09 листопада 2023 р]: станом на 18.09.2024 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-20#Text> (дата звернення: 10.11.2025)

38. Про Державний бюджет України на 2025 рік [Електронний ресурс] : закон (№4059-IX) : [прийнято Верховною Радою 19 листопада 2024 р]: станом на 21.10.2025 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим

доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#Text> (дата звернення: 10.11.2025)

39. Про добровільне об'єднання територіальних громад [Електронний ресурс] : закон (№157-VIII) : [прийнято Верховною Радою 05 лютого 2015 р]: станом на 16.04.2020 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.lu/rzleui> (дата звернення: 12.11.2025)

40. Про засади державної регіональної політики [Електронний ресурс] : закон (№156-VIII) : [прийнято Верховною Радою 05 лютого 2015 р]: станом на 30.10.2025 // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/qoxsah> (дата звернення: 12.11.2025)

41. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки [Електронний ресурс]: постанова (№ 695) : [прийнято кабінетом Міністрів 5 серпня 2020 р.] станом на 31 жовтня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.lu/foxqmr> (дата звернення: 10.11.2025)

42. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року [Електронний ресурс]: постанова (№ 179) : [прийнято кабінетом Міністрів 3 березня 2021 р.] станом на 31 жовтня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/smboic> (дата звернення: 10.11.2025)

43. Про міжнародне територіальне співробітництво України [Електронний ресурс]: закон (№ 3668-IX) : [прийнято Верховною Радою 24 квітня 2024 р.] станом на 30 жовтня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/eculgv> (дата звернення: 09.11.2025)

44. Про місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс]: закон (№ 280/97-ВР) : [прийнято Верховною Радою 21 травня 1997 р.] станом на 31 жовтня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.lu/mmzfnk> (дата звернення: 09.11.2025)

45. Про місцеві державні адміністрації [Електронний ресурс]: закон (№ 586-XIV) : [прийнято Верховною Радою 09 квітня 1999 р.] станом на 10 жовтня 2024р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/qjjlnb> (дата звернення: 09.11.2025)

46. Про співробітництво територіальних громад: [Електронний ресурс]: закон (№ 1508-VII) : [прийнято Верховною Радою 17 червня 2014 р.] станом на 13 травня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/qjjlnb> (дата звернення: 09.11.2025)

47. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [Електронний ресурс]: розпорядження (№ 333-р.) : [прийнято Кабінетом Міністрів 01 квітня 2014р.] станом на 30 жовтня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.lt/dreeqi> (дата звернення: 15.11.2025)

48. Про схвалення Національної стратегії доходів до 2030 року [Електронний ресурс]: розпорядження (№ 1218-р) : [прийнято Кабінетом Міністрів 27 грудня 2023 р.] станом на 01 грудня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.li/eoociu> (дата звернення: 12.11.2025)

49. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]: указ (№ 722/2019) : [затверджено указом Президента України 30 вересня 2019 р.] станом на 01 грудня 2025р. // База даних «Законодавство України» / ВР України. – Режим доступу: <https://surl.lt/ifaadi> (дата звернення: 12.11.2025)

50. Симанич Н. Доходи місцевих бюджетів: теоретична концептуалізація і практика формування [Електронний ресурс] / Н. Симанич // Modeling the development of the economic systems. - 2023. - №4. - С.311–317. – Режим доступу: <https://surl.li/kdsbzw> (дата звернення: 13.10.2025)

51. Скрипник Г., Якименко В. Місцеві бюджети: сучасний стан та особливості формування [Електронний ресурс] / Г. Скрипник,

В.Якименко // Економіка та суспільство. – 2024 - №61. – Режим доступу: <https://surl.li/luftch> (дата звернення: 03.11.2025)

52. Фінансова спроможність територіальних громад у 2024 році у розрізі областей [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://decentralization.gov.ua/news/19512> (дата звернення: 04.12.2025)

53. Форкун І., Гордєєва Т., Мунджішвілі Т. Комплексна оцінка фінансової стійкості місцевих бюджетів як індикатор підвищення рівня бюджетного менеджменту в умовах реформи децентралізації владних повноважень [Електронний ресурс] / І. Форкун, Т. Гордєєва, Т. Мунджішвілі // Modeling the development of the economic systems. - 2021. - №2. – С. 46–53. – Режим доступу: <https://doi.org/10.31891/mdes/2021-2-7> (дата звернення: 25.10.2025)

54. Цимбалюк І., Павліха Н., Корнелюк О. Місцеві бюджети як основа фінансової самостійності та конкурентоспроможності територій [Електронний ресурс] / І. Цимбалюк, Н. Павліха, О. Корнелюк // Економіка та суспільство. – 2023. - №55. – Режим доступу: <https://surl.li/qcrbtf> (дата звернення: 30.10.2025)

55. Чемеровецька селищна територіальна громада: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://chemerovecka-gromada.gov.ua/> (дата звернення: 20.10.2025)

56. Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements [Electronic resource] – Access mode: <https://surl.li/ezbcwe> (date of application: 15.11.2025)

ДОДАТКИ